ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ
ИСТОРИЯ СЛАВЯНОБЪЛГАРСКА

Текстът е предаден на съвременен книжовен език по Зографски ръкопис, обнародван от проф. Йордан Иванов:

История славеноболгарская, собрана и нареждана Паисием иеромонахом…

Стъкми за печат по първообраз Йордан Иванов, София, 1914.

ПОЛЗАТА ОТ ИСТОРИЯТА

Да се познават случилите се по-рано в тоя свят неща и делата на ония, които са живеели на земята, е не само полезно, но и твърде потребно, любомъдри читателю. Ако навикнеш да прочиташ често тия неща, ще се обогатиш с разум, не ще бъдеш много неизкусен и ще отговаряш на малките деца и простите хора, когато при случай те запитат за станалите по-рано в света деяния от черковната и гражданска история. И не по-малко ще се срамуваш, когато не можеш да отговориш за тях.

Отгде ще можеш да добиеш тия знания, ако не от ония, които писаха историята на този свят и които, при все че не са живели дълго време, защото никому не се дарява дълъг живот, за дълго време оставиха писания за тия неща. Сами от себе си да се научим не можем, защото кратки са дните на нашия живот на земята. Затова с четене на старите летописи и с чуждото умение трябва да попълним недостатъчността на нашите години за обогатяване на разума. Искаш ли да седиш у дома си и да узнаеш без много трудно и опасно пътуване миналото на всички царства на тоя свят и ставащите сега събития в тях и да употребиш тия знания за умна наслада и полза за себе си и за другите, чети историята! Искаш ли да видиш като на театър играта на тоя свят, промяната и гибелта на големи царства и царе и непостоянството на тяхното благополучие, как господстващите и гордеещите се между народите племена, силни и непобедими в битките, славни и почитани от всички, внезапно отслабваха, смиряваха се, упадаха, загиваха, изчезваха

— чети историята и като познаеш от нея суетата на този свят, научи са да го презираш. Историята дава разум не само на всеки човек, за да управлява себе си или своя дом, но и на големите владетели за добро властвуване: как могат да държат дадените им от Бога поданици в страх божи, в послушание, тишина, правда и благочестие, как да укротяват и изкореняват бунтовниците, как да се опълчват против външните врагове във войните, да ги победят и сключат мир. Виж колко голяма е ползата от историята. Накратко това е заявил Василий, източният кесар, на своя син Лъв Премъдри. Съветвайки го, каза: „Не преставай — рече — да четеш историята на древните. Защото там без труд ще намериш онова, за което други много са се трудили. От тях ще узнаеш добродетелите на добрите и законопрестъпленията на злите, ще познаеш превратностите на човешкия живот и обратите на благополучието в него, и непостоянството в този свят, и как и велики държави клонят към падение. Ще размислиш и ще видиш наказанието на злите и наградата на добрите. От тях се пази!“

Дивни са присъдите на Бога, неизследима е бездната на неговите съвети за управлението на тоя свят и за промисъла, с който управлява царствата на тоя свят — раздава ги, променя, пренася и когато иска, погубва и пак възстановява. Понякога ни се струва, като че не се грижи за нас, като че ни е пренебрегнал с безкрайна забрава, но не е така. Може в летописите и историите на евреите да се узнае как много пъти ги предаваше в плен и запустение и пак ги събираше и закрепваше в тяхното царство, както и сега се вижда от упадъка на източното гръцко и българско царство. И струва ни се, че не окончателно бе отхвърлено и забравено от Бога. Но кой ще постигне ума господен или кой ще последва неговите съвети, за да възстанови пак

и събере разпръснатите и изцери съкрушените? Това знае само Бог със своите свети присъди.

СЛАВЯНОБЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ

ЗА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД, ЦАРЕ И СВЕТИИ И ЗА ВСИЧКИ БЪЛГАРСКИ ДЕЯНИЯ И СЪБИТИЯ СЪБРА И НАРЕДИ ПАИСИЙ ЙЕРОМОНАХ, КОЙТО ЖИВЕЕШЕ В СВЕТА ГОРА АТОНСКА И БЕШЕ ДОШЪЛ ТАМ ОТ САМОКОВСКАТА ЕПАРХИЯ В 1745 ГОДИНА, А СЪБРА ТАЗИ ИСТОРИЯ В 1762 ГОДИНА ЗА ПОЛЗА НА БЪЛГАРСКИЯ РОД

ПРЕДИСЛОВИЕ КЪМ ОНИЯ, КОИТО ЖЕЛАЯТ ДА ПРОЧЕТАТ И ЧУЯТ НАПИСАНОТО В ТАЯ ИСТОРИЯ

Внимавайте вие, читатели и слушатели, роде български, които обичате и имате присърце своя род и своето българско отечество и желаете да разберете и знаете известното за своя български род и за вашите бащи, прадеди и царе, патриарси и светии как изпърво са живели и прекарвали. За вас е потребно и полезно да знаете известното за делата на вашите бащи, както знаят всички други племена и народи своя род и език, имат история и всеки грамотен от тях знае, разказва и се гордее със своя род и език.

Така и аз ви написах подред това, което е известно за вашия род и език. Четете и знайте, за да не бивате подигравани и укорявани от други племена и народи. Твърде много обикнах българския род и отечество и много труд употребих да събирам от различни книги и истории, докато събрах и обединих историята на българския род в тая книжчица за ваша полза и похвала. Написах я за вас, които обичате своя род и българското отечество и обичате да знаете за своя род и език. Преписвайте тая историйца и платете, нека ви я препишат, които умеят да пишат, и пазете я да не изчезне! Но някои не обичат да знаят за своя български род, а се обръщат към чужда култура и чужд език и не се грижат за своя български език, но се учат да четат и говорят по гръцки и се срамуват да се нарекат българи. О неразумни юроде! Защо се срамуваш да се наречеш българин и не четеш, и не говориш на своя език? Или българите не са имали царство и държава? Толкова години са царували и са били славни и прочути по

цялата земя и много пъти са взимали данък от силни римляни и от мъдри гърци. И царе, и крале са им давали своите царски дъщери за съпруги, за да имат мир и любов с българските царе. От целия славянски род най-славни са били българите, първо те са се нарекли царе, първо те са имали патриарх, първо те са се кръстили, най-много земя те завладели. Така от целия славянски род били най-силни и най-почитани и първите славянски светци и просияли от българския род и език, както и за това подред написах в тая история. И за това българите имат свидетелство от много истории, защото всичко е истина за българите, както вече и споменах.

Но поради що ти, глупави човече, се срамуваш от своя род и се влачиш по чужд език? Но, рече, гърците са по-мъдри и по-културни, а българите са прости и глупави и нямат изтънчени думи. Затова, казва, по-добре да се присъединим към гърците. Но виж, неразумни, от гърците има много народи по-мъдри и по-славни. Оставя ли някой грък своя език и учение и род, както ти, безумни, оставяш и нямаш никакви придобивки от гръцката мъдрост и изтънченост? Ти, българино, не се мами, знай своя род и език и се учи на своя език! По-добра е българската простота и незлобливост. Простите българи в своя дом приемат и гощават всекиго и даряват милостиня на ония, които просят от тях. А мъдрите и културни (гърци) никак не правят това, но и отнемат от простите и грабят несправедливо и повече грях, а не полза ще получат от своята мъдрост и култура. Или се срамуваш от своя род и език пред учените и търговците и славните на земята, защото българите са прости и няма от тях много търговци и грамотни, и вещи, и знаменити на земята в днешно време, но повечето от тях са прости орачи, копачи, овчари и прости занаятчии? Аз ще ти отговоря накратко за това. От Адама до Давида и праведния Йоаким, Йосиф годеник (на света Богородица), колкото

праведни и свети пророци и патриарси имаше и се нарекоха велики на земята и пред Бога, никой от тях не беше търговец или прехитър и горделив човек, както сегашните хитреци, които ти имаш на почит и им се чудиш и се влачиш по техния език и обичай. Но всички тия праведни праотци са били земеделци и овчари и били богати с добитък и земни плодове, и били прости и незлобливи на земята. И самият Христос слезе и заживя в дома на простия и бедния Йосиф. Виж как Бог обича повече простите и незлобливи орачи и овчари и най-първо тях е възлюбил и прославил на земята, а ти се срамуваш, защото българите са прости и неизкусни, и овчари, и орачи, оставяш своя род и език, хвалиш чуждия език и се влачиш по техния обичай.

Аз видях, че много българи постъпват така и отиват по чужди език и обичай, а своя хулят. Затова тук написах за ония отцеругатели, които не обичат своя род и език, а за вас, които обичате да знаете и слушате своя род и език, написах да знаете, че нашите български царе, патриарси и архиереи не са били без летописни книги и кондики. Толкова години са царували и господствували на земята и са имали царски истории и архиерейски кондики, знания за всичко и за много български светци, жития и служби. Но в онова време не е имало славянски печатници, а хората от небрежност не преписвали. На малко места се намирали такива книги. А когато турците заели българската земя ненадейно, те погазили и изгорили черквите, манастирите, царските и архиерейските дворци. В това време хората бягали от турския страх и ужас само да запазят своя живот и в това люто време загинали ония царски истории и кондики за българските патриарси и архиереи и на много светци житията и службите. И днес няма тия летописни книги, които са били пространно написани за нашия народ и за българските царе.

Аз прочетох много и премного книги и много време търсих прилежно, но никак не можах да намеря. В много ръкописи и печатни истории по малко, рядко и накратко се намира. Някой си Маврубир, латинец, превел от гръцки една кратка история за българските царе, но съвсем кратко — едва се намериха техните имена и кой след кого е царувал. Самият този Маврубир е написал: „Така казват гърците поради завистта и ненавистта, която имали към българите. Не са описали храбрите постъпки и славните дела на българския народ и царе, накратко и противното писали, както им било удобно, за да не се срамуват, че българите много пъти са ги побеждавали и са взимали от тях данък.“ От този Маврубир и от много други истории събрах за много време същественото, поразпространих и съставих тази историйка. При все че се намира в много книги по малко и накратко писано за българите, но не може всеки човек да има тия книги, да ги чете и да ги помни, затова разсъдих и събрах всичко в едно.

ИСТОРИЧЕСКО СЪБРАНИЕ ЗА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД

Изпърво откъде са произлезли (българите), понеже ни се случи много пъти да прочитаме различни ръкописни и печатни истории, които русите и московците са издали отделно за славянския род: откъде са повели своето племе и после как се отделили от тях българите и дошли, та се заселили в българската земя.

Когато Бог потопил при Ноя целия човешки род, останали само Ной и тримата му синове — Сим, Хам и Афет. И излезли от ковчега с баща си Ноя и четирите свои жени. Всички, които останаха след потопа, били осем души. Ной видял, че целият човешки род на земята е загинал, разбрал, че Бог иска от неговото семе и род отново да напълни земята с човешки род, и се зарадвал много, че ще остане славна и незабравима неговата памет на земята довека. Повикал тримата си синове Сим, Хам и Афет и им разделил на три части цялата земя. Когато се умножат на земята техните синове и внуци, да знаят кои племена в коя страна и земя да се заселят. На Сим, първия си син, заповядал да се засели със своето потомство в първата част на земята, Азия. Това е източната земя. В нея се намират раят Едем и Ерусалим, държи докъм Цариград. На втория си син Хам заповядал да се засели в Африка. Това е южната земя. В нея се намират Египет и фараонският народ. На третия син Афет заповядал да се засели в Европа. Това е западната и северната земя. В нея се намират Цариград, Москов, Беч, Рим, Брандибур и целият славянски род. Това заповядал Ной на своите синове и им разделил на три части цялата земя. И оставил им строга заповед да не би синовете му да престъпят това.

Когато изминаха от потопа 529 години, Симовите, Хамовите и Афетовите синове и внуци се умножили и говорели един език. Издигнал се някой си Неврот от Хамовото племе. Той бил мъдър звездоброец и бил най-силен в онова време между всички хора на земята. Той бил първият цар и мъчител на земята. Съградил град Вавилон и царувал в него. Почнал да обръща среброто и златото в пари и грошове, да вдига войска и да създава война и грабеж на земята. Този богопротивен Неврот изпърво събрал своите хора, що били на земята, и им рекъл: „Да започнем стълп (кула) на земята, да е висок до небесата. Ако стане пак потоп или огън на земята, да не може Бог да ни погуби, както погуби първите хора на земята.“ Така замислил този Неврот богопротивно дело. И послушали го всички хора и започнали да правят стълп. Трудили се четиридесет години и го издигнали високо до облаците. И едни падали от силен вятър и се пребивали, а други умирали от слънце и от студ. И падала тая сграда от вятъра и ги убивала, и безброй човеци загинали в това дело. Но Неврот не се отказвал от своето намерение и искал да иззида тоя стълп до небесата. Но милосърдният Бог видял как човешкото безумие и измама се трудят залудо и им забранил — да не се богопротивят и да не се мамят напразно. Там разделил езиците им на седемдесет и два, а те всички забравили първия си език и не си разбирали един другиму кой що говори, забъркали се и изоставили да правят оня стълп.

И разделили се езиците на Симовото племе на 15, на Хамовото племе — на 32 езика. Ной проклел това племе. То се било най-много размножило, от него произлезли най-мръсните народи и езици. Афетовото племе се разделило на 15

езика. И така от ония езици по божие повеление, както бил заповядал праведният Ной на своите синове, тръгнало Симовото племе и останали в Азия, а Хамовото племе в Африка, но били много, от тях останали и в Азия и се умножили на 37 царства, но били малки. Сетне евреите ги изтребили. Иисус Навин е от тая земя. И наследили евреите земята Ханаан според писанието, победили аморейския цар Сион и васанския цар Ога и цялото Ханаанско царство. Ханаан бил Хамов син, неговото племе се наричало ханани. То било най-проклетото между всички племена на земята. От него произхождали седем народа, тук били и циганите. Тия седем народа разделени на 37 царства, победили и изгонили евреите и взели от тях Палестина и Ерусалим. Бог обещал тая земя отначало на Аврам и я дал после на евреите — евреите са от Симовия род. Евер не послушал Неврота, неговият дом и синовете му не отишли да помагат на Неврота за онзи стълп. Евер се боял от Бога и в неговия дом само останал онзи пръв и стар език. Аврам бил от неговия род, по неговото име Евер се нарекли евреите и еврейският народ до днес. Афетовото племе се разделило на 15 народа. Всички тия народи преминали Черно и Бяло море и се населили в земята Еворпа.

Афет имал един син, наричали го Мосхос. На неговото племе и род се паднал и от него се отделил нашият славянски език и се наричал Мосхосов род и език. Тоя род и език отишъл на север, гдето е сега Московската земя, и по онзи свой прадед Мосхос нарекли Москва реката, гдето най-напред се заселили, а по нея и селището. После постепенно го превърнали в град, там поставили царския престол и поради това всички се нарекли московци — и до днес. В Московската земя има една страна, нарича се Скандавия. Както се разпръснали най-напред, ония, които били в тая страна, нарекли ги скандавлани. Тия скандавлани след много години и време, като се умножили в оная земя, дигнали се от нея, отишли на запад и намерили там земя покрай Океан-море. Това море се нарича Балтско и Помариско. И се заселили тия скандавлани там покрай Брандибур, а по това име сандавлани после нарекли тоя род славяни — и до днес. Ония, които останали там, се зоват славяни. Кръстили ги свети Кирил и Методий и заради тях нарекли нашите книги и целия род и език славянски род. Те говорят славянски език най-правилно и най-чисто и говорят много думи, подобни на българските, но сега държат римска вяра и воюват на страната на немския цар. Римляните ги подчинили под властта и вярата на папата. Тия славяни са от един род и език с българите. Когато се населили в оная земя край немците и брандебурите, по едно време се подигнал много народ от тях и отишли пак в Московската земя, но москалите и русите не ги пуснали в своята земя и станала голяма война и бран. Тук във войната славяните победили, отново влезли в оная земя и се заселили край голямата река Болга, която тече от юг към север през Московската държава и се влива в Океан-море. Поради тая река Болга, славяните се нарекли болгари — и до днес, и били в оная земя много години и времена до 328 г. от рождество Христово.

В това време царувал в Цариград цар Уалент. Ония българи имали намерение и съгласие да търсят добра и плодородна земя, дигнали се от оная земя и река много народ и дошли в Маджарската и Влашката земя. Пратили при цар Уалент, молили се да ги пусне през Дунав да се населят покрай Дунава и Тракия. Българите обикнали тая земя, обещали на цар Уалент да бъдат покорни на гърците и римляните и да им помагат във война. Уалент заповядал на българите да преминат Дунав в Тракия и да се поселят покрай Дунав и

Черно море до Морава и Хършава и да пазят границите на гърците от готите, скитите, аварите — това са татари и маджари. Така българите преминали по това време река Дунав, населили се първо покрай Дунав. Едни българи останали с един свой войвода в Панония с аварите и маджарите и били много години заедно с маджарите. По това време гърците не знаели, че българите се наричат българи, но ги наричали готи и хуни. Те наричали готи всички народи, които произхождали от север, както днес ги наричат татари. Назовали много народи с това име; по-късно във времето на цар Теодосий разбрали и ги наричали болгари и воргари, защото гърците нямат буквата „б“, но пишат „в“ вместо „б“ и казват воргари, а не болгари. Така българите намерили добра и изобилна земя и се заселили.

Но не били научени да се покоряват на царе, а били свирепи и диви, безстрашни и силни във война, люти като лъвове. Един отивал срещу десет без страх, както и досега от север излиза всесилен и мощен във война и бран народ. Такива били в началото българите, силни и яки във война. В първата част на Барония, на лист 567, пише: „Българите са страшни за целия свят, малък народ, но непобедим.“ Така и гърците пишат в своите истории: „Българите са диви и непобедими във война.“ И пак: „Лют е българският народ и непобедими са във войните.“ Много пакости са правили на гърците и римляните, затова така ги наричат. Тъй тези българи след късо време се вдигнали срещу гръцката земя и правели пакост на гърците, затова цар Уалент тръгнал с войска против тях, но по божия воля българите и готите победили Уалента във войната. Той побягнал, те го преследвали и настигнали при Едрене. Той се скрил със своя везир в един плевник. Те запалили плевника, там цар Уалент изгорял с везира си. Тъй писали за Уалент в неговите деяния: „Обезумя цар Уалент и пусна готите, преминаха Дунава и се населиха в Тракия. После беше победен и изгорен от тях.“ Тук е явно, че българите по онова време се наричали готи и конен народ и досега пребивават покрай Дунав и Тракия, а по онова време именували ги готи поради татарите. Така българите се вдигнали в това време и завладели много място от гърците — цялата Търновска, Видинска и Нишка епархия, — станали независими и се заселили нашироко по тия епархии.

След цар Уалент цар станал Теодосия. Той отишъл с войска срещу готите и българите и ги усмирил. Отнел от тях град Свищов, но не можал съвършено да го покори под римска власт. Те от онова време се отделили съвсем и били независими. И малко по малко се умножавали, засилвали и побеждавали много пъти гърците и римляните, взимали от тях земя и място и тъй после завзели цяла Тракия, Македония и част от Илирик. И населили се българите в тая земя и досега, както се вижда. В тия времена гърците проклинали най-напред цар Уалент, че пуснал българите през Дунав в римската държава. Но то било воля божия да се насели славяно-българският народ в тая земя. И издигнал Бог царството на българите против гърците и смирявал ги Бог много пъти с тоя малък и прост български народ. Най-сетне те намерили толкова хубава и изобилна земя. Римското царство било силно и славно на земята, но българите посред гърците и римляните усвоили и завладели най-много земя и царували през толкова години самостоятелно и славно. Понякога гърците ги побеждавали и искали да ги покорят под своя власт, но Бог отново издигал силни и храбри царе у българите и тъй те пак побеждавали и освобождавали своя български народ от гръцко и римско поробване, както по-нататък се казва в тази историйка за десет царе и двама крале, които били най-силни и

благополучни между другите български царе. Виж техните дела, читателю, и познай истината. Тук накратко написахме (за тях).

Батоя, крал силен и храбър в битките, взел земята на Нишката епархия, Скопската и цялата Охридска земя и патриаршия, колкото заповяда, и поставил престола си в Охрид, Юстиниановия град. После светият крал Тривелия бил завзел цялата маджарска земя. И владели я българите много години, и имали маджарите за свои данъкоплатци. Сетне цар Крун и Михаил завзели от гърците епархиите Софиска, Филибелиска, Самоковска, Щипска, Струмичка и Едрене и заселили по тия страни и епархии български народ. След това Йоан Калиман, син на стария цар Асен, взел от гърците Драмска, Среска, Мелничка и Солунска епархия, изгонил оттам гръцкия народ и заселил българи. Така и в Едренелиската страна той заселил българи. Тия пет царе най-много разпространили и разширили земята на българите и ги заселили по тия епархии, както се каза. И до днес българите седят и живеят в тая земя.

Пак да дойдем на първия разказ. Ония българи, които останали в Панония заедно с маджарите, вдигнали война и крамоли при избора на нов крал. Българите не искали да имат крал от маджарския народ. Затова маджарите се вдигнали срещу българите. Били твърде много и изгонили всички ония българи от Панония, т.е. Банат, Панония и Срем. Тия българи, девет хиляди, се вдигнали и отишли във Френция, при крал Догобарда, поискали място да се заселят там. Той ги измамил, пръснал ги по чуждите домове, заповядал на своите и ги избили всички за една нощ с жените и децата им. Другите от тях имали за свой княз Алецека, отишли при краля Грималда и измолили място да се населят там. Той им дал място и се населили край Бяло море. Те пак се наричат славяни, а гърците ги наричат склавуни. Повечето са лодкари по морето, работят на венецианците. Така маджарите сторили зло на панонските българи и ги изгонили, затова по-късно светият крал Тривелия им отмъстил здраво, както ще се рече.

Българите, които били покрай Дунав, имали за свой крал Вукича. В 450 г. те нападнали крал Догобарда, който избил деветте хиляди българи, победили го, убили го в боя, пленили цялата негова земя и пак се върнали в своята земя.

В 495 г. българите имали за свой княз Драгича. Те нападнали Франгия и Илирик, разбили гръцката войска, първия и силния между тях цар Анастасия, избили 400 000 и пленили много земя и народ. Цар Анастасия изпратил на българите злато и дарове и си купили мир. Тоя Драгич пръв взел данък от гръцкия цар Анастасия.

След Драгича се вдигнал крал Борис, тръгнал срещу крал Акума и го хванали в сраженията, довели го жив в България. Така хванали в битките и маджарския крал Теодорика и го довели вързан в България. После българите отишли сами, с малко войска нападнали крал Муда. Той ги победил и поробил. Пратил ги на гръцкия цар Юстин, той ги разпръснал по Аморея и Армения. Затова после във времето на Юстиниана Велики българите нападнали Тракия до Едрене. Цар Юстиниан не могъл да им се противопостави, пратил на българите пълна колесница злато и многоценни дарове и сключил с тях мир, та българите взимали данък и от Юстиниана в онова славно негово царство. Откакто българите излезли от Волга и дошли край Дунав, изминали 300 години. Имало много вождове и князе през тия години, но само пет от тях, които се наричали крале, се именуват до крал Батоя. Имали престола си във Видин и в Свищов покрай Дунав. В 678 г. се вдигнал отново силният и благополучен крал Батоя, тръгнал с голяма сила към Цариград, във времето на

шестия събор, и направил цар Константина свой данъкоплатец за много време. Взел от гърците цялата Охридска земя и поставил в Охрид кралския престол и българска крепост. Крал Батоя бил славен в сраженията и страшен за околните кралства. Както казахме, много време двама римски царе му давали данък.

В лято господне 678 цар бил Константин Погонит, във времето на шестия събор. Българският народ се засилил и възмогнал много. В това време се вдигнал българският крал Батоя, силен и страшен за гърците. Летописецът Теофан говори: „Когато, прочее, българите дойдоха срещу кесаря с голяма сила, той пожела да се помири и обеща да им дава данък всяка година, ако и това да беше голям срам за римското царство. Голямо чудо било да се чуе как тоя римски цар взимал данък и от турците, а и от други околни царства, но от тоя страшен народ бил победен и давал данък на крал Батоя." И подред именува в историята всички български царе, които са царували след него, но ония, които изпърво са били крале, не са всички вписани в летописа.

Крал Батоя отново имал голяма война с цар Юстиниан, Константинов син. Най-напред гърците победили, взели от България Илирик и го разорили целия, а когато цар Юстиниан се върнал, българите го обсадили в едни тесни места и съвършено разбили гръцката войска, та царят едва избягал с малка дружина в Цариград. Така и той отново обещал да дава данък на цар Батоя. След това Юстиниан имал война с арапите, но и от тях бил победен. На другата година пак събрал нова войска, нападнал България и разорил две местности, наричан Мизии, които неговия баща бил дал на българите, за да има мир с България. Но когато се връщал с много плячка в Тракия, българите го нападнали и разбили гръцката войска. Царят се върнал назад и така с молба сключил мир с българите. След тоя мир българския крал Батоя умрял. Като си сътворил незабравима памет, той направил свои данъкоплатци римските и гръцки кесари Константин, Ираклиев син, и Юстиниан II. При своята смърт крал Батоя имал голяма жалост, че не умрял във война. Каел се и говорил: „Велика съдбо и нуждо, защо не ми даде още малко живот, за да умра юнашки на война, с меч в ръцете си?"

След него българите направили свой крал свети Тривелия, човек отличен, великодушен, честит. Той в началото на своето кралуване разбил аварите — това са маджарите, за които се каза в началото, че изгонили българите от Панония поради несъгласие при избиране на новия крал и поради аварското сребролюбие и грабителство. И заповядал да свикат българския народ и им обявил такъв закон: ако някой от тях се намери и бъде изобличен в някое зло дело, да бъде наказан със смърт. Първите български крале не знаели царски закони, но тоя крал пръв установил граждански закон и прав съд за българския народ, което те в началото не знаели. Юстиниан III бил изгонен от Апомара и Тиверия, отрязали му носа и го заточили в Херсон. И бил заточен седем години. Той пратил тайни писма на крал Тривелия и му обещавал царска титла и венец, ако би могъл да надвие Апомара и Тиверия и да го постави отново на престола. Тривелия събрал българския народ, повдигнал голяма войска, взел Цариград и поставил пак на престола Юстиниан. Но Юстиниан, лукав и неблагодарен за доброто дело, което крал Тривелия му сторил, в това време се отказал да му даде царска титла. По-сетне Тривелия почнал жестоко да го изобличава за неговата неблагодарност и лукавство. Юстиниан събрал голямо войнство и настъпил срещу България, но Тривелия го победил внезапно и той се спасил с бягство по море в Цариград. Малсада, княз на амгите, и

Сулиман, турски султан, нападнали със силна войска Лъв Исавър, първия иконоборец, и обсадили Цариград за три години. И така от глад и студ, и от мор някои избягали и се удавили в морето; така загинали 3000 души. Българският крал Тривелия събрал силна войска, отишъл на помощ на християните, нападнал силно сарацините и убил 22 000 от тях, изгонил цялата турска сила от Цариград.

Тоя крал Тривелия пръв възприел християнската вяра в лято господне 703. След възприемане на светата вяра отнасял се с голямо благоговение и усърдие към Христа, затова си съградил манастир, оставил доброволно кралската си власт на най-стария си син и му заповядал да живее вярно и постоянно в благочестие. След това се облякъл в монашеска дреха. Син му бил християнин за малко време, отново се обърнал към езичеството. Тривелия оставил монашеството временно, пак взел царската власт, хванал своя син и го ослепил жестоко, без милост, задето обърнал българския народ към идолопоклонство. След това предал царството на по-младия си син с такава заповед: казал му да управлява разумно царството и твърдо да държи християнската вяра, за да не получи и той наказание като по-стария си брат за непослушание. И възприел пак монашеския чин, завършил свето своя живот. Монашеското му име било Теоктист монах. По-младият му син малко време следвал заповедите на баща си. Бил развратен във вярата и непоносим за българите. Затова го изгонили от кралския престол и поставили за свой крал Асен Велики.

Тоя Асен Първи бил български цар, а гърците от завист го нарекли Хасан Касан. Лъв Исавър имал голяма война с арапския цар Кафила, но не можал никак да го победи. Затова повикал на помощ крал Асен и обещал да му даде венец [корона] с надпис царска титла, което Юстиниан бил обещал по-рано да даде на Тривелия, а след това, когато получил царската власт, неблагодарният излъгал, както се и рече по-горе. Лъв с клетва обещал да даде, ако отиде в помощ на гърците и победи арапите. Асен Велики събрал българската войска, отишъл срещу арапския цар Кафила и го разбил. Убил 90 000 арапи, българите ги съсекли на малки части, и взел от тях Армения и Мидия. Те били отначало две царства — армени и миди; цялата тази земя покорил под гръцкото царство. Когато Асен Велики се върнал от арапската война, гръцкият крал Лъв го срещнал с голяма почест като победител. Така с царска воля в светския и духовен съвет му дали царска титла и венец, нарекли го Асен Велики, пръв български цар.

След Асен станал цар Добрица от Дунавските страни и изпратил при цар Лъв пратеници за нов мирен договор за някои градове и места. Но гърците не приели с почит българските пратеници. Добрица тръгнал с войска и бой до границата, наричана Дългите стени, и пленил, и събрал много плячка от гръцката земя. Поради това гръцкият цар се разгневил и навлязъл със страшна войска в България, но бил заобиколен от Добрица, разбит и победен от българите. След тоя бой българите въстанали срещу цар Добрица. Някои негови врагове рекли, че имал таен договор с гърците да предаде българското царство, свалили го от царската власт и го убили с всички князе и господари, които управлявали българското царство.

След Добрица поставили на царския престол Телезвия. Бил на тридесет години, но нямал сполука. Гърците го разбили при първата война и избили българите, а други пленили и изсекли всички в Цариград. След това българите убили Телезвия и поставили на престола Сабин.

Този Сабин изпратил при царя да моли за мир, защото се изплашил от гърците. Българите видели, че се изплашил, събрали се и храбро се възпротивили. Като видял, че е ненавиждан от войската и от поданиците, Сабин побягнал в град Замория и оттук пристигнал в Цариград под закрилата на цар Копроним. И отказал да почита светите икони, които бил почитал в България. Българите поставили на престола Таган.

Този Таган изпратил при цар Копроним да биха имали българите и гърците мир, за да има личен разговор с Копроним и да сключат договор. Когато Таган пристигнал в Цариград при Копроним с всички свои боляри, Копроним им се накарал заради Сабин, че несправедливо са повдигнали разпра и че Сабин бил отстранен от българския престол. Привидно Копроним сключил мир с българския цар, тайно изпратил безбройна войска в България и разорил и пленил това място. Българите изгонили Таган, поставили на престола Телерик. Той се възпротивил на гръцкия цар, защото гръцката войска идела с кораби против България, но погинали от бурята и морското вълнение. И пак на другата година гърците имали война с българите. Когато царят дошъл по море и по Дунав и стигнал до Варна, обзел го страх и ужас. Така сключил мир с българите. Върнал се в Цариград. Но пак тая година, през месец октомври, цар Копроним разбрал, че Телерик не стои на мира, но събрал 12 000 войска, за да превземе от гърците град Берцестия. И Копроним събрал 70 000 войска и казал, че ще се бие с арапите, но цялата войска обърнал срещу България. Така ненадейно победил българите. Затова Телерик поискал мир, но Копроним не пожелал мир, а изпратил силна войска с кораби срещу България. Но когато гърците дошли с кораби при Месебрия, корабите били разбити и изпочупени от силния вятър. Телерик разбрал, че българите искали да поставят друг цар, писал на цар Копроним, заявил, че иска да избяга в Цариград, и го молел да му прати хора тайно да го заведат до Цариград. Но някои от българските велможи разбрали Телериковото намерение, че иска да бяга, и го пазели. Обаче той с хитрост някак избягал и дошъл в Цариград. И приел го радостно цар Лъв, Копронимов син. В 777 година умрял Копроним, окаяният иконоборец. Царувал 35 години и избил много светци заради светите икони и бил много жесток и за гърците, и за българите. През неговото царуване българите пак отстъпили от християнството и се обърнали към предишното езичество, защото нямало в това време славянско писмо, но българите четели и пишели по латински. Затова слабо разбирали християнския закон, който преди това държели 78 години. А в това време Телерик бил неверник. Гърците покръстили и Телерика. Цар Лъв го оженил за Ирина, сестра на царицата, и му дал висока служба в царския дворец.

Българите поставили на престола Кардам. Константин VI имал много и различни войни с Кардам, но Кардам бил благополучен и непобедим. Погубил много патриции, генерали и войска на гръцкия цар Лъв.

Като умрял Кардам, след него дошъл Крун, отбран, великодушен и благополучен във война. Тоя Крум бил езичник, но смирил много гърците и разширил властта на българската земя, защото няколко царе преди него били злополучни и надвити от гърците. Събрал панонските славяни, нападнал французката страна и убил Борна в Далмация. Сключил мир със западния цар, обърнал се срещу гръцкия цар и разорил всички предели на гръцката и французката земя. Цар Никифор изпратил царската хазна да събира войска срещу България. Когато генералът бил при река Струмица, тук се притекъл Крун, убил генерала и цялото войнство, ограбил цялата хазна, която носел за

събиране на войска. В тая 808 г. взел от гърците град София, избил 600 000 от Никифоровата войска и безброй прост народ. Никифор събрал безчислено войнство, настъпил срещу България. Водел със себе си своя син Ставрикия. Така безбожно погубвал земята, откъдето минел. Имал намерение да разори цяла България и изгорил Круновия дворец. Крун изгубил надежда, помолил мир от Никифора, но Никифор не пожелал да се примири възгордял се от победата. Тогава Крун заповядал да се заградят тесните места и клисури и нападнал цар Никифора близо до Славомир, недалече от Никопол, и го разбил съвършено. Взел цялото имане, което Никифор бил пленил от Круновия дворец, от България и другаде. Българите убили тук цар Никифор. Крун заповядал и натъкнали Никифоровата глава на вила за показ — да помни всеки, че е победил гърците. След това заповядал да я обковат със злато и направил от нея чаша. Когато Крун имал голям пир, пиел от нея вино с българските велможи.

Така Крун завладял много гръцки градове. Изпратил в Цариград да сключи мир с цар Михаил, но Михаил не сключил мир. Събрал голяма войска и тръгнал срещу България. Крун вдигнал своята войска, пристигнал в Месабрия и превзел този град с огън, сиреч с топове. Научил го един арапин, който по-преди бил при цар Никифор. Когато двете войски, българската и гръцката, се приближили, показало се на небето страшно знамение. Явили се две комети в лунен образ и пак се събирали и разделяли.

В 813 г. близо до Адрианопол, сиреч Едрене, гърци и българи се сразили. И така гърците започнали да бягат. Българите не смеели да ги подгонят, за да не би да се измамят някак ненадейно. Но когато ги видели, че наистина бягат, спуснали се след тях и така изсекли безбройно множество от тях. Цар Михаил едва избягал в Цариград, затова оставил доброволно престола. След него дошъл Лъв Арменин. Крун оставил част от войската под началството на своя брат Муртагона, а с другата войска отишъл и обсадил Цариград за дълго време, но не можал да го превземе. После се върнал, превзел Едрене и пленил безброен народ. Тук бил пленен и Василия Македон със своите родители (по-късно бил гръцки цар). Убил епископ Маноила с много християнски народ, със свещениците, клириците и монасите — всички, защото не се отказвали от Христа. В пролога пише това за месец [юни]. Един гръцки свещеник знаел български език, помолил цар Круна да го освободи. Той заповядал да го убият. Свещеникът го проклел пред всички. По едно време гърците и българите сключили мир. Като освобождавал няколко гърци роби, Крун видял Василия Македон между робите, че стоял благоговейно и свободно. Той го повикал близко до себе см, дай му голяма ябълка и така го пуснал. След няколко време Василия станал цар.

Като умрял Крун, след него стъпил на престола брат му Муртагон. В това време гърците и българите имали мир. Муртагон водил много войни в Панония против римския кесар Лодовика и опленил много римска земя. Затова римляните изгонили Лодовика от престола. В това време сърбите били под българска власт. Тук е явно, че в Панония войниците били български. И пак ходил против славяните и ги надвил с голямо кръвопролитие от двете страни. Назначил управители на техните области. Изгонил ония, които били от техния род, и поставил български управители. Сключил мир с царица Теодора, жена на цар Теофила (тогава била вдовица) и взел своята сестра, която по-рано бил пленил Никифор, когато нападнал дома на Крун, негов брат. Сестра му била кръстена и научена на писмо и християнски закон. Тя почнала да поучава своя

брат да повярва в Христа. Той имал един роб грък, наричал се Теодор Куфар. Бил добър и изкусен християнин. И той често напомнял на Муртагон да повярва в Христа, но този обръщал слабо внимание на това. Обичал всякога да ходи на лов, да лови зверове. Затова построил голям дворец за лов и там да си почива и да връзва кучетата. И заповядал на някой си Методия, монах иконописец, да изрисува, по двореца зверове, кучета, лов. Веднъж цар Муртагон закъснял. Методий не нарисувал зверове и картини на лов и т.н., но изписал второто пришествие Христово, как праведните стоели отдясно и картина на рая, а отляво — грешниците и, картина на вечната мъка. Когато дошъл цар Муртагон да види двореца, обзел го ужас от тая гледка. Тогава Методий започнал да му разказва за пришествието Христово и за наградата на грешниците и праведните. Той въздъхнал и казал: „Блажен, който се намира тогава от дясната страна.“ От това време почнал да опознава Христа по малко и несъвършено. В това време Бог пратил на България голям глад и мор. Тогава Муртагон започнал да се моли прилежно на Христа на Бога и дал обет — ако престанат гладът и морът, окончателно ще приеме християнската вяра. И веднага бе чут. В малко време престанал божият гняв, който бил над България.

Тогава Муртагон изпратил пратеници при римския папа Николай в Рим, също и в Цариград при царица Теодора. Теодора изпреварила и изпратила един епископ, който го покръстил нощем; боял се от своите боляри. Но те разбрали, че е приел кръщение, въоръжили се срещу него. Той взел в ръка честния кръст и така, като с някое копие, надвил всички. Те видели това чудо и много от тях се обърнали към Христа, привлечени към вярата със силата на светия кръст. В 867 г. римският папа Николай изпратил двама епископи от Рим — Павла и Формоса. И така приведоха целия народ към светото кръщение и поставили Формоса за архиепископ. После цар Михаил изпратил до папата 106 въпроса за вярата и черковните деяния и молел папата да назначи в България патриарх. Папата му отговорил на 106 въпроса. В отговора казал, че за патриарх не е дошло още време. След три години гърците изгонили папските епископи от България. Цариградският патриарх Игнатия назначил за епископ на българите Теофилакт — не онзи Теофилакт, който тълкувал евангелието, но други; свети Теофилакт живял много години след това. Но после гърците и латините имали голяма разпра за България на събора в Цариград. По това време и по-рано латините били отстъпили от православието, но не били още окончателно отделени от гърците. Имали разпра за България кой да я има под своя власт. И така окончателно гърците се отделили от латините и ги проклели. Но българите малко време били под Цариградска патриаршия. Гърците, когато назначили архиепископ на българите, искали от тях много злато и дарове. Затова българите се съблазнили и се отлъчили от Цариградската патриаршия. Назначили си патриарх в България и така, докато българското царство траело, имали си патриарх от своя народ. Виж за това в книгата „Кормчия“, на лист 5 от края…

За този цар Михаил има несъгласие в летописите. Маврибур пише: „Мургатон прие кръщението.“ А Барон пише: „Болгарис, но това име по гръцки е Воргарос.“ Не отгатнали как било името му преди кръщението, но просто писали Болгарис. Затова в летописите стои различно.

Имало един роб Тома у един болярин в Цариград. Заради някакво си прегрешение побягнал от своя господар, приел турска вяра. След двадесет години се престорил, че е Константин, син на царица Ирина. И така събрал войска и превзел от гърците Армения. После дошъл с голяма сила и обсадил

Цариград. Гърците били в голямо притеснение. Не могли никак да му се възпротивят. Затова написали на тоя цар [Михаил], когато още бил езичник, голяма молба да дойде и да им помогне. Той се вдигнал с голяма военна сила, нападнал Тома отстъпника и го сразил. На края хванал самия Тома и най-напред му отрязал краката и ръцете, след това му отсякъл главата и така се върнал с голяма плячка и слава в България.

След смъртта и на цар Михаил стъпил на престола неговият син Симеон Лабас. В това време гръцките и българските търговци имали крамола за някаква търговия. Поради тия търговци изникнала крамола между царете. Затова Симеон Лабас повдигнал война срещу гърците и разбил гръцката войска и техните генерали с множество убити. Затова гръцкият цар Лев Премъдри се наскърбил много и изпратил до маджарския крал да дойде в България и да причини пакост на Симеона и българите. Така маджарският крал извършил ненадейно нападение, разорил много места и пленил безбройно множество народ. Гръцкият цар откупил това българско население от маджарския крал за пакост на Симеон Лабас. После Премъдрият изпратил при Симеона някого си Киросвата да сключи мир. Но Симеон задържал Киросвата, а сам тръгнал срещу маджарите. И така накрай разорил цялата маджарска земя. Отмъстил им за това, което по-рано били сторили на българите. След това писал на цар Лев — ако желае да имат мир, да пусне робите, които взел от маджарския крал. Цар Лев повдигнал война срещу България, но не могъл нищо да успее. Симеон Лабас го сразил и така Лев по неволя върнал всички роби и молил за мир. Когато Лев умрял, оставил престола на своя брат Александър. Цар Симеон изпратил до Александър — иска ли да живеят в онзи първи мир, който бил сключил с брат му Лев. Но Александър не приел с почест Симеоновите пратеници. Затова Симеон навлязъл в гръцката земя, разорил много места и разбил много от войската му. Пристигнал и обсадил Цариград и гърците го пуснали вътре в града. Той искал да има разговор със самия цар. И така дошъл гръцкият цар във Влахернските палати, разговаряли за мирния договор. Но гърците започнали да разговарят непокорно и противно. Симеон веднага излязъл от Цариград и се запътил към Тракия и Едрене, но като не могъл по-скоро да превземе Едрене, дал на войниците много злато, отворили му нощем и така опленил града и го запустил окончателно.

Гръцкият цар Константин събрал голяма войска и я изпратил в България под началството на някой си генерал Фока. Когато гърците и българите се срещнали. В боя гърците надвили българите и българите почнали да бягат. Когато Фока се уморил в боя, оттеглил се сам при един кладенец да се разхлади. Конят се изтръгнал от неговата ръка и побягнал назад към войската. Когато гърците видели бягащия кон на Фока, а за самия Фока не знаели къде е, настъпило голямо смущение. Симеон бил в една гора близо до тях, гледал всичко, що се вършело, събрал, колкото намерил от своята войска, смело нападнал гърците, победил ги и ги разгонил, Фока едва успял да избяга в Месабрия и да се спаси. Затова станало в Цариград голямо междуособно смущение поради това дело. Симеон се възгордял от победата, пак пристигнал и обсадил Цариград. Но онзи Фока пак дошъл с нова войска и прогонил Симеон от Цариград. Но той изпратил при срацинския княз, молейки го да дойде със своите срацини по море, а българите по сухо, за да пленят Цариград. Срацинският княз изпратил със Симеоновите пратеници срацини да установят точно в кое време да повдигнат войската. Когато пристигнали в Каламбрия, хванали там срацините и българите и ги завели в Цариград. Цар Роман

освободил срацините и ги надарил, а българите задържал. Но Симеон Лабас пак се повдигнал и разорил гръцката земя. Не смеел никой да му се противи и взел голяма плячка.

Цар Роман изпратил войска срещу българите с някой си деспот, наричан Аргир. Но цар Симеон го победил и разбил окончателно и онзи се върнал в Цариград, без да може да го надвие. После [Симеон] втори път тръгнал за Едрене. И предали му се от глад, и покорил град Едрене под своя власт. И тъй тръгнал по Тракия и Македония, разорил, ги без съпротива. И после отишъл четвърти път срещу Цариград и повикал цар Роман на разговор. Сключил с него мир и се върнал в България с голяма слава и плячка. Така Симеон Лабас с божия воля сторил много пакост на гърците и постоянно воювал срещу тях. По-късно тръгнал срещу хърватите. В това време се разболял от стомах и умрял.

След него се възкачил на престола син му Петър, но не бил щастлив във войните, както преди това неговият баща. Бил приятел на гърците и покорлив. От това време българският скиптър отслабнал поради несъгласието и малодушието Петрово, Само в едно бил много щастлив, че по време на неговото царуване просиял светият преподобен наш отец Йоан Рилски и поради голямото благоговение, което имал към светия отец Йоан, ходил в Рилската пустиня, за да го види и беседва с него. Но понеже местата били неудобни за вървене поради дълбоките дебри и високите хълмове, не могъл да види светия отец, но с молба получил от светеца писмо. Така имал това писмо за голяма душевна полза. Тоя цар Петър изпратил в Цариград и сключил мир с Константин и Роман. После отишъл сам в Цариград и така потвърдил мира. Оженил се за царевата внучка, дъщеря на Хрисофон, първородния царски син. Когато Петър се върнал от Цариград, неговите братя Йоан и Михаил повдигнали бунт срещу цар Петър с българските барони и господари. И така трimата братя имали дълго време междуособна война. Така между тях имало голяма война много години. Петър пратил своите синове Борис и Роман в Цариград като залог, за да има мир с гърците, защото по това време била умряла жена му, царската внучка. По времето, когато умрял цар Петър, върнали се двамата му синове Борис и Роман, за да приемат престола в България. Но техните барони им правели много пакости.

След него стъпил на престола син му Борис. В това време маджарите нападнали България и разорили много места. Борис помолил гръцкия цар Никифор да му даде помощ и войска, но Никифор му отговорил, казвайки: „За честта на гръцкото царство не мога с такъв непотребен народ да правя война и крамола.“ След късо време българският цар сключил мир с маджарите. Тогава маджарите почнали да разоряват гръцката земя. Тогава Никифор изпратил дарове и молба до Борис да излезе и се опълчи заедно с гърците срещу маджарите. Но Борис върнал Никифоровите пратеници и дарове, отговаряйки му: „За българската чест и благо не мога да повдигна война срещу маджарите, понеже с тях сключих мир.“ Никифор приел тоя отговор като обида, изпратил Калокира, Хереоповия син, при руския княз Светослав, за да го повдигне срещу българите. Този настъпил с войска в България и взел оттук много плен и плячка, после се върнал в Русия. На другата година пак дошъл в България и покорил по-голямата част под своя власт. И замислил да пренесе своя престол, да го постави в България, понеже обикнал българската земя заради плодородието и изобилието и. Така го съветвал Калокир: като превземе българското царство, ще може скоро да превземе и гръцкото. Когато разбрал Калокировия съвет, Йоан Цимисхия, Никифоров наследник, вдигнал

войски срещу Светослава и го изгонил в Русия, но понеже Борис помагал на Светослава, затова бил уловен от цар Йоан Цимисхия. И го завел в Цариград с царски венец [корона] и облекло и Цимисхия получил победна похвала от гърците и поставил Борис за магистър в Цариград. По едно време Борис излязъл тайно и дошъл в България, но един българин го видял, че е облечен в гръцки дрехи, помислил, че е грък, и го убил тук на пътя. Такъв е Борисовият край.

След него стъпил на престола Селевкия, войнствен и храбър мъж. Той превзел от гърците местността, наричана Топлина, и Сардика. Когато се връщал от войната, разболял се и умрял по пътя.

След него стъпил на престола Суботин, но бил нещастен. При него българското царство било надвито и покорено от гръцкото.

Но във времето на Василия Порфирогенита българите пак се освободили от гърците, поставили на престола Давида, Комистополовия син. Но Давид малко прекарал на престола. Напуснал царската власт и приел монашеския чин. И така свършил богоугодно и свято своя живот. След смъртта му неговите мощи били нетленни.

След Давида на престола дошъл Самоил. Той нападнал, разорил западните провинции и ги покорил под своя власт. И нападнал Далмация, опожарил рагузкото предградие и град Катара, Много пъти разбивал гърците, посякъл на части тяхната войска, отнел от гърците Солун, Енишехер, Караферия, сиреч Ларса, и Бер, цяла Теталия, извел куцовласите, арнаутите и гърците от ония места и ги заселил край Варна и Търново. И от тях имал много войници срещу гърците. В Енишехер поставил голяма българска войска и оттук пренесъл в България много мощи на светци. Обичал и почитал с голямо благоговение светите мощи, затова и отначало му помагали и побеждавал, покорил много земя. Докато бил в началото почтителен към Бога и светците, и Бог му помагал. После се развратил и Бог го изоставил. Подигнал се със завист срещу своя род и царското семейство и избил цялото семейство. Оставил само Йоан-Владислав, син на неговия брат. Гръцкият цар Никифор Урания се повдигнал с войска срещу цар Самоил, надвил и го ранил в сражението. Той се върнал в своя дом и пуснал гръцките господари, които били заробени от началото във войните. Дал на гръцкия генерал Азот своята дъщеря за жена и го накарал да отиде в Дураца или Добруджа. Онзи се качил на един кораб и побягнал в Цариград. И назначили го магистър. Отново Никифор Урания тръгнал с войска срещу България и отнел няколко града от Самоил. Гърците отишли срещу Скопие и Сърбия, Самоил тръгнал срещу Едрене и го разорил и запустил. После се запътил с войската си срещу Скопие, но гърците някак го обсадили и сразили войската му. Поробили много българи и поради голямата злоба, която отначало имал към Самоила и към българите, цар Никифор извършил нечувано от века мъчителство — извадил очите на 15 хиляди българи и на сто човека оставил един с едно око да ги води, и така ослепени ги изпратил на Самоил. Когато толкова народ дошъл при цар Самоил и той видял българските мъки и поругание, веднага се разболял от сърдечна болест и след късо време умрял. Така Самоил заради проливането на невинна кръв, когато избил своя царски род, прогневил много Бога и Бог изпратил гнева си върху него и върху цяла България и ги предал в гръцки ръце за много време, както ще се каже.

След Самоила на престола се качил неговият син Радомир, но царувал една година и бил убит на лов по подстрекателство на гръцкия цар Никифор.

Той тайно изпратил едного и го убил на лов.

След Радомир се възцарил Йоан-Владимир. Българите изгонили Гаврила, Самоиловия син, във Влахия и поставил Йоан, Ароновия син. Арон бил Самоилов и Давидов брат. Свети Йоан-Владимир царувал три години и водил отначало чист, свят и богоугоден живот. Гръцкият цар отново се вдигнал срещу този Йоан с голяма сила, но той с молитва към Бога и силно упование излязъл с малко войска и победил гърците. И се върнали тогава посрамени назад. Но имал жена гъркиня и също шурей при себе си, с чин магистър. Те със своята сестра били еретици, новатиани, не обичали светия цар Владимир заради православието и чистия му живот и се нагласили да го убият. Тоя негов шурей го убил на път в една гора, отсякъл му главата върху коня, както вървял напред. Той по божие повеление не паднал от коня, но взел в ръце своята глава и подкарал коня си. Преминал много места и пристигнал в манастира, който в началото сам си съградил: там слязъл от коня и предал Богу дух. И досега в този манастир, в Елбасанската страна, неговите мощи почиват нетленни и цели и дават много изцеление. На 22 май целият този край го чествува. Той има житие и служба, хубаво съставена, с бдение и славословие и с голямо тържество и похвала. Тук накратко написахме за тоя свети цар Йоан-Владимир. На гръцки са преведени житието и службата му, но много погрешно: или житието е писано по-късно, след много време, или някой сърбин или грък го е променил и са искали да скрият неговия род, че е от рода на българските царе. Написали, че бил от сръбски род, син на Немана Симеона, но са сбъркали много, не знаели през кои години е живял Симеон сръбски. В това време в Сърбия съвсем не е имало крале, а камо ли техни царе. Симеон Неман и неговите синове били крале много години след това и за всички свети сръбски крале е известно и е написано кой где е умрял и где са техните мощи и гробове. Чети сръбския родослов, ще намериш в кое време са живели Самоил и Симеон и свети Йоан-Владимир и ще узнаеш как писателите са погрешили в това или са скривали рода и отечеството на свети Йоан-Владимир.

След убийството на Йоан гръцкият цар без съпротива влязъл в Охрид. Там в Охрид свети Йоан бил прекарал три години от своето царуване. И ония убийци му предали цяла България. Без съпротива пристигнал, отворил хазната и царското съкровище, изнесъл много злато и сребро безброй и раздал на своите войници. Взел много царски венци и корони и скъпоценни камъни. Показал голяма милост към царица Мария, жена на цар Йоан, и към петте им дъщери; знаел, че тя му е предала българското царство и убила своя мъж. И дошъл от Търново патриарх Давид и двама български барони, Богдан и Миробизо, донесли ключовете от тридесет и пет български града и предали ключовете и градовете на гръцкия цар. Той поставил Миробоза и Богдана отново за барони на България. Така българското царство паднало окончателно под гръцка власт заради греха на Самоил, българския цар, и заради новатианската и арменската ерес, които се били умножавали в Хоридската страна между българите. Но по-късно свети Иларион, епископ Меглински, и свети Тиофилакт изкоренили и унищожили съвършено тия проклети ереси от България.

Някой си Долан бил поробен от гърците във войните, които имали с българите. Той бил продаден в Цариград на един велик велможа. Бил много хитър и предвидлив. По едно време побягнал от Цариград, дошъл в Струмица и се престорил, че е Аронов син и е от царски род. Тук случайно се била събрала голяма българска войска. И провъзгласили за български цар Долана,

вдигнали се и прогонил гръцката войска от Охридските страни. И Долан се възцарил над охридските българи, но не почитал своето войнство, затова войската изгонила Долана и избрала за цар барона Тихомир. По едно време хитрият онзи Долан събрал отново много народ под своя власт, запътил се срещу Тихомир, хванал го и го ослепил, убил го и Долан царувал тридесет години и отнел много градове от гърците.

Някой си Алусиан, българин, се вдигнал от Цариград, изпратен от гръцкия събор да погуби Долана. Алусиан казвал и се преструвал, че е от рода на българските царе — така го научили гърците да вдигне война в България. Много народ повярвал в Алусиана и въстанали с война срещу Долана. Долан видял, че не може да се противи на Алусиан, и споделил с него царската власт. След малко време Алусиан въстанал срещу Долан, ослепил го и останал сам на престола, предал се на волята на гърците и им бил покорен двадесет години. В Охрид царувал петдесет години. Долан и Алусиан владели само в Охрид до Скопие и до Щип, а Търново и Дунавия 70 години били под гръцка власт. Гърците правели много пакост на българите и им досаждали.

По това време в 1170 г. в Търново бил патриарх свети Йоан. Виждал лошото отношение на гърците към българите и плакал и молел Бога със сълзи да ги избави от гръцкото робство. И явил му се светият великомъченик Димитрий. Него били славели и почитали търновските и българските царе от началото, от род в род, от благочестивия Михаил до светия Йоан-Владимир. Тоя свети мъченик закрилял дома и рода на българските царе и бил изпратен от Бога, за да помогне и поднови българското царство в Търново. Рекъл на патриарха да постави Асен за цар на българите. Бог ще бъде с него и българският скиптър ще успее в Асеновата ръка. Така патриархът по божие повелие повика Асен и неговия брат Петър от Влахия. Бил и от царски род, внуци на Гаврил, Самоиловия син, който бил изгонен, както се каза, във Влахия. Заповядал им да съградят хубава черква в Търново на името на светия мъченик Димитрий. Патриархът повикал българските епископи и господари в Търново за освещаване на черквата. И по божие повеление събрал се много народ. Когато патриархът осветил черквата, донесъл венец и багреница, венчал Асен на българския престол и казал на всички, че му било заповядано от Бога чрез свети Димитрий. Тъй народът от радост извикал гръмогласно: „Да живее Асен! За много години на българския цар Асен! За много години на Йоана, най-блажения патриарх търновски, и на цяла България! За много години!“ Така много български господари се присъединили към цар Асен. Той поставил брат си Петър в първи и велик военен чин и наредил цялата военна уредба по предишния ред, както са имали неговите прадеди — търновските царе.

Българският народ се стекъл единодушно като един човек в Търново в помощ на Асен. Събрала се войска и от Влахия, изпратили я влашките господари в помощ на Асен. Волята божия била с Асен. Дошла му голяма помощ отвсякъде, закрепил се на българския престол и отмъстил на гърците двойно за обидата и угнетението, което те 70 години причинявали на българите и взимали тежък данък от тях. Така и те през 60 години давали данък на Асен и неговия син Йоан. Понеже те ослепили българите при цар Самоил и причинявали на българите много тайни пакости, и тях ги постигнало това по-късно от българите. Наели и пратили срещу Асен и България триста хиляди гръцка и от различни народи войска, но Асен и българите избили и поробили

цялата тая войска за осем години. Едва тогава престанали да воюват с гърците и да им отмъщават за първата българска обида.

В старите ръкописни книги се намира разказ за тоя цар Асен стари как след смъртта на светия патриарх Йоан повикал от Охрид светия отец Теофилакт и го поставил патриарх в Търново. Тоя премъдър и вселенски учител в тия времена просветил и очистил от различни ереси България, също и Влахия. Всички власи окончателно били приели латинската ерес и изпърво четели по латински, тъй като с латините са един род и език. Свети Теофилакт подбудил цар Асена, той тръгнал срещу Влахия, покорил двете Влахии под своя власт и забранил на власите — който чете по латински език и изповядва римско изповедание и вяра, да му се отреже езикът. И им заповядал да четат по български и да държат православната вяра. Така от това време власите се обърнали пак към православието и четели по български език до скоро време. Сега русите отново им превели писанието на прост влашки език. Така с грижата на светия патриарх Теофилакт и цар Асен много народ се обърнал към православието.

Пак да се върнем към първия разказ как Асен въстанал срещу гърците, победил ги и ги прогонил окончателно от България. Когато гърците чули, че българите поставили Асен за цар в Търново, объркали се от ужас, събрали голяма войска и тръгнали срещу цар Асен. Асен не можал да надвие гърците, преминал Дунава във Влахия с цялата войска, събрал там много войска, пак преминал Дунава и се обърнал срещу гърците. И била страшна битка, безчислена гръцка и българска войска, и била посечена и избита от българите безчислена гръцка войска. Така Асен победил окончателно гърците, разбил ги и ги прогонил от българската земя. После тръгнал с войската си срещу сърбите и покорил и тях под своята власт. Известно време сърбите били под неговата власт. След това сърбите и гърците заедно се вдигнали срещу българите, Сърбите направили много пакост на българските черкви. В това време свети Теофилакт бил търновски патриарх и плакал много поради запустението на много черкви. Сърбите по това време държали римската ерес, затова воювали срещу българските черкви. След много кръвопролитие цар Асен изгонил сърбите из България и ги покорил. Сърбите имали в своя помощ и маджарите.

Гръцкият цар Йоан Кантакузин пристигнал с голяма войска срещу цар Асен, но Асен го победил, хванал го и му избол очите. След Йоан гръцки цар станал Алексия. И той събрал войска от много народи и тръгнал срещу България. Когато почнали да се бият, българите победили гърците. И побягнал цар Алексия, и от бързото бягане неговият царски шлем паднал от главата му. Българските войници занесли тоя шлем на своя цар Асен. Така гърците пак били победени от българите. И в това време цар Асен взел много градове от гърците. Но цар Алексия пак събрал множество войска и изпратил срещу Асен всички сили — и Константина, военни началници и гръцки генерали, 270 хиляди. Но по божия воля българите ги разбили и поробили и никой началник не се върнал при цар Алексия. Когато Алексия чул за това военно поражение, паднал в отчаяние и изпратил да иска мир от Асен и Петър, но не получил. Той отново изпратил множество войски срещу Асена, но българите пак разбили войската и взели в плен Алексия, Дука, Аспида, трима гръцки генерали. После цар Алексия изпратил четвърта войска срещу цар Асен и един генерал Исак [сева] стократор. Тоя Исак разбил три хиляди българи, но после българите го

победили, хванали го, обкръжили цялата гръцка войска и ги заробили. Малцина от тях избягали.

Така гръцката земя останала пуста, без войска. Сами изчисляват, че срещу България е загинала 300 хиляди войска, избита и поробена. Така сам Бог отмъстил на гръцките царе в това време. Те отначало правели много пакости на българите, но в това време им се върнало двойно отмъщение. Не вярвали, че Асен по божия заповед бил поставен за цар на българите, но го хулели. Те толкова пъти вдигали войска срещу цар Асен, той никога не ги нападал. Но когато се запътвали срещу него, той с божия помощ здраво ги побеждавал. И така гърците осем години водели непрекъсната война с Асен, докато погубили цялата си войска и царството им обедняло. След това цар Алексия се подчинил на цар Асен и плащал данък, докато царувал. Асен взимал данък от гръцките царе, също и синът му, и брат му. Гърците и българите престанали да водят война. Асен покорил под своя власт и двете Влахии. Така се прославил на земята повече от мнозина царе и крале. Именувал се цар вселенски, защото имал за свои данъкоплатци римските кесари, и покорил други крале. Неговото име било славно. Така имал свети мъже патриарси в Търново и ги слушал покорно. Те го поучавали на големи добродетели, съградил много черкви и манастири из България, в Света гора Атонска обновил много манастири, придал им села и метоси и заповядал им да четат на български език. Обновил с крепост Търново и съградил вътре много черкви, оставил на бедните и черквите много милостиня от царското съкровище. Неговият син Йоан пише: „Блаженият ми баща цар Асен изразходва и раздаде цялото свое имане и съкровище за милостиня на бедните и черквите.“

Такова благочестие и мир сияели в България през времето на благочестивия и славен цар Асен стари и бил от голяма полза за българите. Чрез него Бог благоволил и издигнал и обновил скиптъра и българското царство, както се каза в началото. Дяволът не могъл да гледа такова благочестие и мир в България, но под будил завист срещу цар Асен. Някой си Иванко бил пръв барон на цар Асен, но бил коварен и завистлив човек. Имал голям род и братя и били по-славни в Търново от много други. Тоя Иванко се нагласил със своите и със заговора си склонил мнозина да убият цар Асен и той да се възцари. Така измамил и Асеновата сестра за своето долно беззаконие. Цар Асен разбрал това Иванково дело, повикал го една нощ при себе си на съд и произнесъл смъртна присъда над него. Но Иванко приготвил много свои хора по улиците. Уловили царските стражи и завладели царския дом. Така Иванко имал скрит меч, спуснал се и пробол цар Асена. В тая нощ цар Асен умрял. Иванко завладял Търново и извън неговата височина и се укрепил за сражение. Но Петър, Асеновият брат, обсадил отвсякъде Иванко вътре в града за дълго време. Иванко видял, че не може да се противопостави на Асеновия брат Петър, избягал по някакъв начин хитро със своите братя и отишъл при гръцкия цар. Този го приел и му благодарил за убийството на цар Асен, нарекъл го свой баща, дал му за жена своята стара майка и вдовица Анна и го поставил за генерал на стария Филипопол и Драма. Но за гърците произлязло голямо зло от Иванковото предателство, както ще се каже. Благочестивият и славен цар Асен по воля божия свършил с такъв мъченически край. Царувал [петдесет] години, стигнал до 80-годишна възраст и бил наречен старият цар Асен.

След Асен на престола в Търново се възкачил неговият брат Петър и имал мир с гърците. Всички кралства имали мир с него. Петър царувал след своя

брат пет години и се представил на Бога в мир и тишина.

След Петър възприел престола Калиман-Йоан, Асенов син. Някои писали Кало-Йоан, но в златопечатните грамоти той сам се подписва Йоан-Асен-Калиман, сиреч Йоанов Асенов Калиман. Той писал титлата на първия си прародител и на своя баща, след това своето име Калиман.

Онзи Иванко се отметнал от гърците, събрал много войска, причинил голяма пакост на гърците и погубил много тяхна войска. Но гърците хитро го измамили, той сглупил и повярвал, дошъл сам в Цариград. Те го хвърлили в една мрачна тъмница. Тук приел смъртта си окаяният и горд цареубиец. Останал неговият брат Митар и завладял много гръцки градове. Вдигнал се с войска срещу Йоан-Калиман, повикал русите от Русия на помощ, но Йоан-Калиман прогонил русите отново в Русия, победил Митара и го убил в боя. Така била унищожена силата на Иванко и Митар, които създавали голям смут между гърците и българите. В това време латините се вдигнали и превзели Цариград от гърците. Гърците се разделили на две, имали двама царе — един във Витания, Йоан Калос, друг в Солун, Теодор Ласкар. Солунските гърци наговорили латините да покорят и България. Теодор Ласкар обещал да им помага. И се вдигнали срещу Йоан-Калиман с голяма сила, но той бил по-благополучен от своя баща и щастлив и изкусен във война, победил латините и хванал венецианския крал Балдавия с всички негови генерали и господари, оковал ги и ги отвел със себе си. Отново се вдигнал срещу цар Теодор, победил и него, хванал го, избол му двете очи в Солун и го затворил в тъмница. И умрял тук от болест. Йоан-Калиман се вдигнал с голяма ярост и разорил множество гръцки градове от основи. И досега някои от тях са пусти; от това време Филипопол, Марул стоят съвършено пусти, а други техни разорени градове са: Драма, Серес, Кавала, Демир, Исар, Нено, Орван, Тасо и много други по Нисия [по островите]. Оставил само Солун поради любовта си към свети Димитрия, когото те славели и почитали и имали неговия образ на своя печат — и досега стои на техния печат и хрисовули. Гърците казват, че дошъл и Солун да разори, и свети Димитър го убил тук, но това тяхно мнение не е истина. След това той живял много години и бил ранен в дясната ръка отново на война в Солун и умрял. Те имали голяма вяра и усърдие към светеца, както по-преди се каза за неговия баща.

Така цар Йоан-Калиман се държал срещу гърците и латините, покорил ги и взимал данък и от латините, както пише в житието на преподобната Параскева. Завел венецианския Балдавия и неговите велможи и генерали в Търново и отсякъл главите на всички. След това се вдигнал и покорил сърбите, маджарите и арнаутите под своя власт, както пише и в пролога за пренасяне мощите на свети Иларион Меглински. Изографските грамоти показват пределите и границите му до Будим. Венеция и Лехия, и Греция от него била покорена. Така цар Калиман се прославил по цялата земя със своята храброст и благополучие повече от своя баща Асен. Бог бил с него и във всяка битка надвивал и побеждавал. Съградил голям и хубав манастир вътре в Търново на името на 40 мъченици и пренесъл отвсякъде мощи на много светци в Търново. Полагал ги в тоя манастир и сам тук често дохождал на пение и поклонение на светците. В това време свети Сава сръбски дошъл в Търново при тоя цар. Сръбски крал бил Владислав, той имал за жена дъщерята на тоя цар. Тук свети Сава починал и го погребали в царския манастир, по-късно пренесли мощите му в Сърбия. Така цар Йоан съградил и много други манастири в Сливенската гора по подобие на Света гора Атонска. Отново латини се вдигнали срещу тоя

цар по море и имали голяма битка при Солун. Той излизал напред и ръководел своята войска. В тая война латините го ранили по някакъв начин с огън или с пушка в дясната ръка и след три дни умрял в Солун. Неговите барони и войски, понеже много го обичали, не го погребали в Солун, но извадили вътрешностите му, пренесли го в Търново и го погребали в неговия манастир „40 мъченици“.

След Калиман се възцарил Борил, Петров син, и сключил мир с гърците и латините. Върнал им някои градове и местности и имал мир. Царувал 15 години и умрял на престола си в Търново.

След Борил стъпил на престола Мичо или Смилец, царувал 25 години, но не бил щастлив на война. През неговото царуване гърците взели от българите земята до Щип. Затова българите намразили цар Смилец и го изгонили от царството. Той отишъл в Цариград със своя син Асен и там цар Смилец умрял. Неговият син останал и гръцкият цар му дал за жена дъщеря си Ирина.

Българите поставили на престола Константин Шишман, Петров и Асенов внук. Той бил голям на ръст и хубав на лице. Всички се учудвали на красотата и ръста на Константин. Колко бил хубав и снажен и че бил от царско семейство и род, това се виждало и от неговото лице и осанка. Отначало бил във Видин. Видин му бил даден от цар Смилец, имал някак особена власт и войска и имал много войни със сръбския крал Милутин. После крал Милутин му дал за жена дъщерята на първия свой велможа Драгоша. Константин се помирил с Милутин и много се обичали. Много години след това, когато му се родили деца, Милутин дал своята дъщеря Неда за Михаила, Константинов син, както ще се рече. После българите повикали от Видин тоя Константин Шишман и го поставили за цар.

Имал в началото мир с гърците и им върнал града Месебра. По едно време Константин изгонил своята първа жена заради някаква позорна вина в Никея и взел за жена Теодора, дъщерята на гръцкия крал Теодор. След цар Теодор дошъл на престола неговият син Йоан, но Михаил ослепил Йоана и го изгонил от престола. Затова Константиновата жена жалела своя брат и възбудила гнева на Константин. Той събрал много войска и тръгнал срещу гръцкия цар Михаил, така и Михаил идел срещу Константин. Когато Михаил видял голямата българска войска, изплашил се много, избягал скришно от своите край морето, намерил малък кораб на края, гдето си взимали вода, и се качил в него, избягал в Цариград. Така цялата му войска побягнала назад. Константин разорил много гръцки села и градове, обогатил се с много плячки и се върнал в Търново. Неговата жена Теодора умряла. Михаил Палеолог дал на Константин за жена своята братаница Мария, но и така Михаил не получил мир. Пак воювал с Константин Шишман на гръцка земя. Михаил изпратил да повикат на помощ латините, бил приел латинската вяра. По това време латините минали по море, разорили и изгорили Света гора Атонска и избили много свети отци заради благочестието им. Тръгнали срещу България, но крал Милутин нападнал с войската си Палеолога и взел от гърците земята от Щип до Серес, която гърците били взели от българите по-рано; това взели сърбите от гърците. Палеолог тръгнал с войска срещу Милутина, но окаяният еретик умрял по пътя. Гръцките свещеници не искали да го погребат. Мария, царица Шишманова, пратила тайно много злато и няколко свещеници и погребали нейния чичо Палеолога. Затова тя била строго наказана от мъжа си Константин. Когато в началото гърците взели от цар Смилец земята от Серес до Щип, българите се разделили на две: охридските останали заедно с

арнаутите, търновските — заедно с власите. И охридският барон станал независим крал. После сърбите взели тая земя от гърците и пак разделили българите — и до Шишмана.

ТУК ВНИМАВАЙ ЧИТАТЕЛЮ, ЩЕ КАЖЕМ НАКРАТКО ЗА СРЪБСКИТЕ КРАЛЕ

Симеон Неман се издигнал пръв като прочут и благочестив крал на сърбия. От него започнало кралското родословие и благочестие в Сърбия. Сръбските крале били от латински род, а не от сръбски. Водели своя произход от Лакиния, а жени взимали от други крале и царе; съвсем нямали от сръбски род никакво поколение, ни женско, ни мъжко. Неман жупан станал монах, отишъл в Света гора, съградил манастира Хилендар и умрял. От неговите мощи изтекло целебно миро.

След него станал първи сръбски крал син му Стефан. И той станал монах при смъртта си, и неговите мощи са цели и досега в Студеница. Имал трима синове: пръв станал крал Радослав. Брат му Владислав го изгонил; той станал монах и умрял в мир. Владислав станал крал. Преди смъртта си той станал монах и бил погребан в манастира Милошево. Станал сръбски крал техния брат Урош.

След време въстанал син му Драгутин, изгонил баща си от престола и станал крал.

След известно време се разкаял, предал царството на брата си Милутина и свършил живота си в голямо покаяние. Неговите мощи, цели и досега, пребивават в София, но софиянци мислят и казват, че това са мощите на крал Милутин, но не е така. Да четат житието за празника на крал Драгутин. Монашеското му име било Теоктист. Милутин не бил монах при смъртта си. Не са чели родослова на сръбските крале и не разбират кой от тях е в житието. В София лежи Драгутин, а не Милутин. Службата и празникът им са съставени заедно, но

тяхната служба първо поменува Милутина и повече го слави. Поради празничната служба помислили, че е Милутин, но не внимават за кого се чете житието. Милутин е в Бана Лучина, мощите му били погребани в някоя размирица и останали в място, неизвестно на сегашните хора. Драгутин бил пренесен от Срем в София. Милутин станал крал след Драгутин. Той царувал 40 години, бил най-славен и добър свети крал, разширил земята на сърбите, превзел от гърците много места и съградил много черкви и манастири. И нямало друг сръбски крал, подобен нему в славата, благочестието и ревността, които имал към Бога. След Милутин станал крал син му Стефан. Още при живота на баща си поискал да стане крал и повдигнал война и войска, но баща му Милутин хитро го извикал при себе си, хванал го и го ослепил, заточил го в Цариград. По едно време свети Никола му подарил очи и той станал сръбски крал и живял свето, благочестиво и праведно. След това въстанал против него син му Стефан и го удушил с въже. Мощите му, и досега цели и нетленни в Дечане, правят много чудеса.

И станал крал оня Стефан, неговият син, убилият баща си — свети мъж. Този Стефан потеглил срещу гърците и отнел Солун и Охрид от българския крал. Но в Солун сключил мир с гърците и им върнал няколко града. Върнал се в Охрид и взел със себе си кралското семейство: Вукашиновия баща и Вукашина, баща на Марко. Тоя Вукашин крал и Марко Кралевик били мъдри, храбри и красни човеци. Затова Стефан се почудил на тяхната осанка, умение и храброст. Той ги взел със себе си в Сърбия и имал Вукашин пръв след себе си и княз Лазара — втори. Това били първите велможи на Стефан.

Стефан станал самоволно цар на Скопие, никой цар или крал не му дал царска титла. Така поставил на сърбите патриарх без позволение на другите четирима патриарси. Сърбите първо имали крал и архиепископ, но

Стефан по свое мнение и високоумие възприел високи титли — царска и патриаршеска. За това безумие всички крале и царе му се надсмели и го нарекли Стефан Насилни, сиреч първо убил своя баща и после се нарекъл сам цар. Така неправилно поставил на сърбите и патриарх. Всички четирима патриарси съборно го проклели и отлъчили от закона. Така Стефан си навлякъл заради високоумието си и убийството на баща си проклятие от патриарсите и божия гняв. С неговия дом се свършил родът на Неман Симеон. Тоя Стефан се нарекъл цар, погубил сръбското кралство, в това проклятие и отлъчване и умрял.

Но някои сърби, подобни нему със своето високоумие, скриват и неговите дела и име Насилни Стефан. Нарекли го Силни Стефан и го имат за свет, задето убил своя баща и умрял в проклятие и отлъчване, и с него се свършили семейството и родът на Неман Симеон. Не обръщали никакво внимание на това и сега не обръщат внимание, но го хвалят повече от своите свети крале, превъзнесли Стефана повече от неговия дядо Милутин и приписали нему цялата сръбска слава и подвизи. Един латински философ написал нарочни притчи и титли. Той изобразил с притча колко народи и имена на места и на предели има по Европа. Сърбите намерили това и го приписали на Стефан Насилни, изобразили го на щампа и показват, че Стефан е покорил и имал под власт ония места и народи. Така самонадеяно написали; кой какво чул от бабите за Стефан, написал за него. Не гледали в родослова как предишните са написали за него и за делата му и колко земя е владял. Не гледали това и не гледат, но наричат Стефана силен. Кратка била неговата сила и зло произлязло от нея.

Така написали за цар Константин Шишман щампа и укоряват него и сина му Михаил. Нарекли Михаил син на всезлобния Шишман. Тоя Константин и неговият син

Михаил имали жени от дома на сръбските крале и после ги изгонили от себе си. Затова се подигнала ненавист между сърби и българи. И цар Михаил, Константиновият син, бил убит на война от дечанския крал. Затова сърбите се гордеят и укоряват Шишмановия дом и българите. За толкова години сърбите са победили и убили на война един цар и се хвалят, и са написали разкази. Българите толкова години са царували и толкова царе са убивали и покорявали кесари — много пъти техни данъкоплатци, и сърбите не са им написали никакъв разказ, нито похвала, нито обръщат внимание, но досега всички хулят Шишмана и неговия български дом, а хвалят своя Насилни Стефан и скриват неговото отцеубийство. Поради това тук накратко се написа за сръбските крале и за Шишмана. В българските истории никъде не се споменава за Константин, че името му било Шишман. Сърбите пишат за него така и го наричат Шишман.

При смъртта си Стефан поставил [начело] на своя дом и престол Вукашин. Тоя Вукашин не искал Стефановата царска титла и се подписвал „цар на гърците и българите“. За това имало несъгласие и Вукашин жалел за своето българско кралство и царство. И той бил от рода на българските царе, бил сродник на Елена, Стефановата царица. Елена била дъщеря на българския цар Смилец. Този Вукашин убил Стефановия син Урош и станал сръбски и охридски крал. Върнал се в Охрид и Прилеп, заповядвал над сърбите и владял много места. Княз Лазар останал край Дунав в Шумадия и Морава и се съпротивлявал на Вукашин. Така сръбската земя се разделила на две за няколко години. И султан Мурад отишъл срещу княз Лазара с войска. Вукашин не отишъл на помощ на княз Лазар. Мурад убил княз Лазара на Косово поле и превзел най-напред неговата държава. След това крал Вукашин нападнал с войска турците и ги преследвал от Сърбия до Едрене,

но турците пак се засилили срещу Вукашина и го подгонили назад. Бил убит от своя слуга при Марица при Пазарджик. Марко сгрешил срещу своя баща Вукашин и баща му искал да го убие. Той избягал при турския цар в Едрене.

След убийството на Вукашин цар Баязид поставил Марко за малък паша в Прилеп и Охрид. Тоя Баязид, син на Мария, дъщеря на българския цар Александър, син на Шишман Константин, обичал Марко Кралевики по родство — както се рече, и Вукашин, и Марко били от Константиновия род. Много след това имало и друга Мария, сръбкиня, жена на турския цар. Тя се наричала Каламария, дъщеря на деспот Джура. Най-после останал синът на княз Лазар, давал данък на турците и маджарите, имал малко земя в Срем и Смедерево и се наричали деспоти. И така преминали близо сто години. По-сетне турците победили и покорили и тия сръбски деспоти. Марко, синът на крал Вукашин, седял много време в Прилеп, съградил много черкви и имал много войни с арнаутите. Под турците била и Охридската област, но заповядвал Марко. Турци там нямало никак. После турският цар повикал Марко на война във Влахия. Марко отишъл във Влахия. Когато видял християнски кръстове и икони пред влашката войска, заплакал и не искал по никакъв начин да се бие с християни. Така Марко бил убит във Влахия, а турците в това време вместо Марко поставили турски паша — и досега.

Такъв е краят на сърбите — и на Вукашин, и на Марко. От първия сръбски крал или жупан Симеон Неман сръбското кралство съществувало 250 години до Стефановия син Урош, седми род от Неман. Така на седмото поколение се свършило кралството им. Не са имали градове, нито се знае кой от тях где е седял. Правили хубави манастири и черкви и имали голяма ревност в благочестието; с това се прославили на земята и пред Бога. Кралството им било малко, много

тясно и съществувало късо време. После този Стефан взел малко земя от гърци и българи, но за много кратко време било това негово царство. Той покорил охридския крал и тамошните българи и се подписвал „цар на българите“. Но ония крале след късо време пак взели своята българска земя. Стефановите владения преминали у българите и турците ги взели от българите, от Вукашина, както се каза. Той бил последен български и сръбски крал в Охрид.

Това се казва накратко, читателю, за сърбите и българите, за Стефана и Шишмана. Затова сърбите и досега укоряват българите. От безумие им се струва, че отначало са били по-славни от българите с кралство и войска, и земя. Но не е така. Всички народи на земята знаят българите и във всички истории се свидетелствува и се намира писано. За сърбите няма никъде никакво писание, нито свидетелство в латинските и гръцки истории. Но те са започнали да пишат от Симеон Неман и от това време имат писан родослов и жития за своите крале и светии, но и то не е никак съгласно. Колкото техни книги има за кралете им, във всяка писали различно и несъгласно. Кой както е искал и както е слушал от простите хора, така и писал. Затова не може да се разбере и онова, което е право и истина от несъгласните техни известия. И досега някои от тях вадят нови неща и натъкмяват истории и празни речи, но нямат от началото никакво свидетелство за своя род, както имат българите от гръцки и латински истории.

ПАК ЗАВЪРШВАМЕ РАЗКАЗА ЗА КОНСТАНТИН ШИШМАН

Повдигнал се един овчар на име Лаган. Станал воин, след малко време станал барон на Константина. Бил хитър и прозорлив. След малко време Лаган привлякъл към себе си българската войска, защото бил благополучен и храбър на война. И въстанал срещу Константин с голяма войска, убил го и се възцарил в Търново. И така станал български цар. Името му било Лаган. Дошъл в Търново и много ругал споменатата гъркиня Мария, изпъдил я с Михаил в Цариград и държал няколко време царската власт. Но предишният цар Смилец, който бил изгонен от престола от Константин Шишман, имал при гръцкия цар син, на име Йоан. Царят подбудил тоя Йоан срещу Лагана и го пратил със силна войска против Лагана. Лаган видял, че не може да се противопостави на Йоановите сили, и избягал в двора на татарския господар. Но по молба на Йоана и на гръцкия цар татарския господар Нога убил Лагана. Така той завършил своя живот. Йоан-Асен Трети взел българския престол без пречки, понеже бил царски син от рода на стария цар Асен. Имал жена Ирина, дъщеря на гръцкия цар. И дълго време владял българското царство мирно и безметежно. Но някой барон Петър, вещ в коварството, излъгал царската войска и бароните, за да вземе Йоановия престол. Когато Йоан разбрал Петровия заговор, събрал царските съкровища и отишъл в Цариград. И там мирно и тихо завършил своя живот.

Петър приел българския престол и царство. Но оня Нога, татарският господар, се опълчил със своите татари против Петър. Обаче Петър го надвил и заловил

жив в боя и го удушил в тъмница. Подир някое време болярите намразили Петър; той избягал в Адрианопол и там умрял от огница.

Болярите се разделили на две: едни искали цар Светослава, първи барон и изкусен в сраженията, а други искали Михаил, син на цар Константин Шишман. Взел връх Светослав и се възкачил на царския престол. Той взел за жена Теодора, дъщеря на гръцкия цар Михаил. Понеже персите заплашвали гръцкото царство, цар Михаил помолил своя зет Светослав да му помогне срещу персите. Светослав изпратил 20 000 войска с коне и 6000 пешаци българи под началството на Йоана Христобозко Мацуката. И така в началото българите победили персите. Когато се връщали, персите ги обградили в едни тесни места и ги избили, тъй че ни един не се върнал назад. За това бил подозрян Йоаким, търновският патриарх, че имал някакъв таен договор с персите. Но Йоаким в това не бил виновен. Светослав заповядал да хвърлят патриарха Йоакима от една висока планина и го убили. Когато българите видели това безбожно дело на Светослава, отказали се от него и го изгонили от престола.

Българите поставили цар Михаила, син на цар Константин Шишман. Михаил оставил своята жена Неда, дъщеря на крал Милутин, и взел за жена Теодора, жена на Светослав, понеже след късо време Светослав бил убит от някой си Конт, кефалонитски деспот. Но Стефан Неман, сръбски крал, се готвел да отмъсти на Михаила, българския цар, за обидата на сестра си. Но Михаил също събрал българската и влашка войска, също повикал гръцкия цар Андроник на помощ. Гръцкият цар излязъл с гръцката войска, но бидейки лукав, застанал на Лагонска страна и не дошъл на помощ на Михаила, когато той настъпил срещу сръбската земя от северната страна и опустошил страната, дори до горното течение на р. Струма. В петия ден Стефан Неман го обкръжил,

имал на помощ 10300 немци и други сърби и маджари. Стефан Неман, дечански крал, победил Михаила и го убил в боя. И Андроник видял как цар Михаил паднал, а българите се карали помежду си кого да поставят за цар. Вдигнал се с войска и завзел Месабрия и много други градове от българите. По-рано Михаил бе поставил тоя Андроник на царския престол, нападнал с войска Цариград и изгонил стария Андроник и поставил младия Андроник. И взимал данък от него, докато стоял на българския престол.

След Михаил българите поставили на престола Александър, негов брат. Сръбският крал Стефан дошъл в България с войска, спрял се на Мрака при Радомир и изпратил пратеници до българите, казвайки: „Ако искате да имате мир с нас и земята ви да не бъде цялата завоювана, изгонете Александра и поставете Стефан, моя сестрин син.“ Тоя Стефан бил роден от Михаил и Неда, сестра на сръбския крал. Него сърбите искали да поставя на българския престол. Но Александър се вдигнал с нова войска против Стефан Неман и го върнал назад в Сърбия. След това се обърнал срещу гръцкия цар и опленил много места и Едрене: напълнил се с плячка и се върнал в България. Йоан Кантакузин, гръцки цар, наследил Андроника, събрал силна войска, нападнал ненадейно България и разорил голяма област край границата. Александър видял това, изпратил при Йоан, молил мир, но Йоан не поискал мир. Александър имал при себе си войска 8000 българи и 2000 власи и така с 10 000 войска се опълчил срещу гърците, които били 7000. Почнал бой между гърците, но българите никак не отстъпили и разбили здраво гръцката войска. И така гърците побягнали назад заедно с царя си Йоан Кантакузин в град Русчук, а българите обсадили града за дълго време. Така цар Йоан Кантакузин бил много отчаян и не знаел какво трябва да прави. Пак цар Александър пожалил цар

Йоана, предложил му по воля мир и му казал да си иде в Цариград мирно, Йоан се зарадвал много от това, пожелал да има по-голям мир с Александър и му дал своята десетгодишна дъщеря за сина на Александър — Йоан Шишман, който бил на 15 години. И направил славен брак и приятелство в Едрене. Тук били и двата царски двора с голяма пищност и царска слава.

Подир това Александър се върнал в Търново, освободил се от всички неприятели, които имал срещу себе си, и управлявал своето царство с голям разум, та всички поданици в негово време поживели на свобода. Но имал злонравна жена, и зле живеела. Александър я изпъдил и взел една еврейка, заповядал първо да я покръстят и така я взел за жена, а първата жена изпратил заедно със сина си Страшимир във Видин. На своя син Страшимира заедно с майка му дал да управлява Видин и околността. След някое време Страшимир по подбуда на майка си не слушал баща си, но наричал себе си и цар във Видин и за нищо не се покорявал на баща си. Александър поради голямата обич, която имал към Страшимир, не желаел да му направи никакво зло. Но унгарският крал дошъл и обсадил Видин и така хванал Страшимира, наказал го много заради непокорството му към бащата и го държал дълго в тъмница. По едно време, помолен от цар Александър, венгарският или маджарски крал освободил Страшимир от оковите, взел едно от децата му за залог и си заминал. Това било 1351 г. В това време султан Мурад искал да повдигне войска срещу България. Александър му дал една своя дъщеря за жена и така имал мир със султан Мурад, докато кратко царували.

В 1363 година Александър умрял. Александър оставил трима синове: Страшимир, Шишман и Асен. След Александър стъпил на престола Шишман. Но султан Мурад седял в Бурса и между гърците,

българите и Мурада съществувал по време на цар Александър мир. След неговата смърт българите и гърците развалили тоя мир. Шишман се вдигнал и взел от гърците Едрене и им наложил данък. Заради това те повикали с голяма молба Мурад срещу българите. И Мурад дошъл с голяма турска войска по Черно море и по сухо срещу България. Турците се разделили — половината срещу България, половината срещу Влахия. Така Йоан Шишман и неговите братя Страшимир и Асен се били храбро с Мурада и в това време победили турците и Мурада. Разбили силно Мурадовата войска и посрамен го прогонили от България. В тая война турците убили Асена, Шишмановия брат. Също и оная турска войска, която отишла във Влахия, разбили я до един власите; други се удавили в Дунава. Така българи и власи се спасили тогава от турско поробване. Султан Мурад се ударил по гърдите и силно се разгневил и озлобил срещу българите.

И отново три години събирал турска войска срещу България. На това го подучвал гръцкият цар Мануил. В това време Страшимир и Шишман имали разпра и крамола. Страшимир искал — като по-голям брат — да царува в Търново, но Йоан Шишман не искал да му отстъпи и му казал: „Тебе отдавна те постави баща ми във Видин независим и стига ти Видин, а мене баща ми остави на престола, не ти отстъпвам.“ Така двамата имали голяма ненавист помежду си и готвели войска за междуособна война. В това време гърците и турците видели българското несъгласие и Мурад се вдигнал отново с войска срещу България, излязъл по море в Калипол, тук било житното пристанище. Турската войска нападнала България. Страшимир не искал да иде на помощ на своя брат Шишман поради злобата и ненавистта, която имал към Шишмана. Така турците взели от българите първо Едрене, после потеглили със силна войска към Търново. Станало голямо сражение и

кръвопролитие. Цар Шишман се бил дълго време с турците в Търново и по клисури и укрепени места. Различни сражения и боеве имало между турците и българите. Но турците по божия воля в това време надвили и взели Търновград и поробили и завладели цяла България. Оттогава и досега те държат в робство и угнетяват българската земя. Турците завладели българската земя и царство в 1370 година.

И Мурад пренесъл столицата си от Бурса и я поставил в Едрене. След 12 години той потеглил срещу Сърбия и завзел и сръбската земя от княз Лазар, но Милош Момчила, зет на княз Лазар, убил султан Мурад на Косово поле. След Мурад станал цар на турците неговият син Баязид. След 80 години, откак турците завладели България или три години по-късно султан Мурад тръгнал от Бурса и от Едрене, обсадил отвсякъде гърците и завзел Цариград в 1453 година. Така те паднали в турски ръце; радвали се, че турците завладели България, и ги пуснали на два пъти да минат през своята земя срещу България и да я поробят. Но за свое голямо зло сторили това; турците отвсякъде ги обсадили и така после и тях заробили и погазили. В гръцките истории е писано, че Шишман и Страшимир сами повикали турците в България един срещу друг, но турците се опълчили и против двамата и завзели от тях България. Това писали гърците, но това не е истина; те прикриват своето лукаво дело. В началото техните летописци писали така, но руските и московските печатни истории показват, че гръцкият цар Мануил повикал изпърво турците против България и ги пуснал през море и по сухо срещу България. Така се почнала войната най-напред чрез гърците против България и цар Шишман.

Тоя цар Йоан Шишман царувал седем години в Търново. Тогава българите почнали да печатат български книги в Търново и няколко книги били

излезли на щампа по онова време. И досега се намират евангелия, щампени на кожа. Тогава хората не били вещи в тая работа и просто извадили и речите, и словата. Така и русите изпърво просто и не много изкусно печатали книги, но сега разбрали, поукрасили и извадили речите според граматиката и хубаво наредили и украсили буквите.

За тоя цар Йоан Шишман няма писано известие що е станало с него: дали турците са го убили, или е поживял няколко години. По-късно в някой препис или стар превод на грамотата на тоя Йоан Шишман се намира, че търновските господари и цар Шишман не са могли да се противопоставят на турците. И избягали от Търново, от Загоре и от Стара планина, дошли в град Средец или София и тук се спрели в някои тесни места покрай река Искар и по Витоша планина. Така получили помощ от сърбите, от крал Вукашин и от охридските българи. И седем години стоял цар Шишман в Средец и покрай Искър. Имал манастир Урвич със силна крепост, наоколо го ограждала вода. Така с малко войска и търновските велможи преживели тук и се криели от турците. Когато турците превзели от крал Вукашин охридската земя и го поробили и надвили и тук окончателно заробили и погубили цар Шишмана и войската, и търновските и българските велможи. Затова и досега в тия места се намират на много места съкровища; хората през ония времена криели и закопавали поради страх от турците, после загинали и тяхното имане останало в земята. Страшимир, Шишмановият брат, избягал в Молдо-Влахия и там живял до смъртта си.

Такъв е краят на българските царе и на тяхното славно име, що са имали изпърво, както се написа в тая историйца. Откак българите минали Дунава и се заселили в Тракия, Македония и част от Илирик, имали свое царство и самостойна държава 980 години. Когато

чедата Агарини и Измаилови насилили, и Бог ги пуснал да победят много царства и кралства, тогава дошъл краят и на българското царство и то паднало под агарянска власт. В една кратка немска история се намира подред за турските царе — кой подир кого е царувал. И за султан Мурад имало там: когато взел българската земя, избрал много народ, млади и красиви юноши, със сила ги грабел и събирал в Едрене, записвал ги еничари в турската войска и ги турчел насила. Така хората в онова време имали скръб върху скръб и жалост върху жалост. Плакали горко и жалостно за българското царство. Така майки, бащи и сродници ридаели безутешно и въздишали за чедата си. Хората в онова време имали голяма тъга и жалост под турска власт. Избирали черквите, които били хубави, и ги обръщали в джамии; така отнимали черковните и манастирските места от християните: и големи къщи, и ниви, и лозя и хубави места, каквото пожелавали, грабели. Убивали първите и предни християни и им ограбвали имота. Така хората от онова първо поколение, при които било завладяно българското царство, имали голяма скръб и жалост, и плач, докато преминало това първо поколение. Следващото поколение полека-лека навикнало да живее с турците. Така турците изпърво били свирепи и големи грабители. Когато се затвърдили в цариградското царство, научили много от християнския ред и право и за известно време в началото престанали малко, засрамили се да ограбват незаконно християнските вещи и имота им. Но в сегашно време окаяните пак нямат никаква правда, нито съд.

ТУК Е ПОТРЕБНО ДА СЕ СЪБЕРАТ ЗАЕДНО ИМЕНАТА НА БЪЛГАРСКИТЕ КРАЛЕ И ЦАРЕ. КОЛКОТО СЕ НАМИРАТ. И КОЙ СЛЕД КОГО Е ЦАРУВАЛ

1. Пръв крал бил Вукич. 2. Крал Драгич. Вукич и Драгич били двама родни братя. 3. Крал Борис. 4. Крал Братоя Силни. 5. Крал Свети Тривелия. 6. Крал Тербал, син на Тривелия. 7. Крал Моисей, син на Тривелия. Имената на седемте крале се намират записани в началото. Българските князе и войводи били много, но техните имена и деяния не са записани, и тъй първите вождове и князе преминали в забрава. Имената и деянията на седемте крале накратко се намират и са описани в тая историйца подред.

1. Асен Велики, първият български цар. При гръцкия цар Лъв Исавър победил арапите и агаряните и отнел от тях Мидия и Армения, избрал 95 хиляди арапи и турци и покорил Мидия и Армения под гръцкото царство. И приел от гръцкия мирски и духовен съвет име и титла и венец царски, наречен Асен Велики, пръв български цар. Тоя Асен преживял щастливо и мирно много години, царувал в град Охрид и починал в старини.

2. Цар Добрица царувал след Асен Велики.
3. Цар Телезвия царувал след Добрица.
4. Цар Сабин царувал след Телезвия.
5. Цар Суботин царувал след Сабин и Телезвия.
6. Цар Тагана царувал след Суботина.
7. Цар Телерик царувал след Тагана.
8. Цар Кардам царувал след Телерика.
9. Цар Крун царувал след Кардама.

10. Цар Михаил-Йоан царувал след Крун.
11. Цар Симеон Лабас царувал след Михаил.
12. Цар Петър Първи царувал след Симеон.
13. Цар Борис царувал след Петър.
14. Цар Селевкия царувал след Борис.
15. Цар свети Давид царувал след Селевкия.
16. Цар Самоил царувал след Давид.
17. Цар Радомир царувал след Самоил.
18. Цар свети Йоан-Владимир царувал след Радомир.
19. Цар Долан царувал след Йоан-Владимир.
20. Цар Алусиан царувал след Долан.
21. Цар Асен, втори Асен, наречен стария цар Асен, след Алусиан, от Бога помазан и наречен на престола, царувал славно след Алусиан много години.
22. Цар Петър, втори Петър, царувал след Асен.
23. Цар Йоан-Калиман царувал след Петър.
24. Цар Смилец царувал след Калиман.
25. Цар Борил царувал след Смилец.
26. Цар Константин Шишман царувал след Борил.
27. Цар Лаган царувал след Константин.
28. Цар Йоан, трети Асен, царувал след Асен.
29. Цар Петър Трети царувал след Асен.
30. Цар Светослав царувал след Петър.
31. Цар Михаил Втори царувал след Светослава.
32. Цар Александър царувал след Михаил.
33. Цар Йоан Шишман царувал след своя баща Александър и бил последен български цар.

Така от първия български цар Асен Велики от лято Господне 720 до последния български цар Шишман и до 1370 година царували 33 български царе. В някои черкви и манастири в помениците се намират имената на повече от 40 български царе, ненаписани подред. Тук има имена на царски синове, които не са били царе, но

така им писали имената: цар, цар, цар, но всички не са царували. Имената на някои царе не са и писани, някои от тях били езичници — преди Крун, и Крун бил езичник. От Михаил Йоан, първият благочестив цар, брат на Крун, който се кръстил в Търново, всички били благочестиви. От него се начenали племето и родът на благочестивите български царе, както казахме. Тоя блажен и велик цар Михаил се наричал Йоан-Михаил и по негово име българските царе, които били от неговия род, имали такава титла: първо Йоан, след това своето име, както му било. Така и последният цар Шишман се пише Йоан Шишман. И гдето се намират техни образи, печати и грамоти, всички се подписвали така по името на своя праотец и прародител блажения цар Йоан-Михаил. Някои от прост род заграбвали българския престол, но никой от тях не се задържал. След известно време българските господари и войска го изгонвали и пак поставяли на българския престол от царски род и племе — и до последния цар Шишман.

Като знак на царския печат имали лъвско изображение. Това означавало, че българският народ бил силен във война и войска като лъвове, малък народ, но имали славно име и много пъти се взимали данък от кесарите.

Това казахме за българите и техните царе и за гърците, как гърците и българите са имали непрестанна война. Тук не се писа, за да се похвалят българите, а гърците да се похулят, но забележи, читателю, както се намериха техните деяния, така се написа. Гърците в началото не са писали подред, а сега нямат писано за всичко, което се знае за българите и за храбростта, която имали известно време. И не вярват, което у тях не е писано. У тях е писано по тяхна угода. В много наши ръкописи, книги и грамоти се намира писано от предишно време така, както и тук се написа отначало. Българите имали и други крале и царе в

съседство с България — татари, маджари, немци, латини, сърби; рядко понякога водели война и бой с тях, а с гърците — непрестанно. Рядко някога имали мир, но все война, бой и вражда имали помежду си. Гърците смятали българите за прости и глупави, укорявали ги със своята мъдрост и култура и всякога се стараели да ги покорят под своята власт. Но българите, ако и да се били прости и глупав за гръцката мъдрост и култура, на война и бран били силни и храбри. Никак не се боели от гърците в сражение, но толкова години се съпротивлявали на гърците. Гърците имали мъдрост и култура и много церемонии, а българите пък — неуклонна храброст и съгласие в боя. Така никак не били сговорни едни с други, докато привлекли върху себе си божия гняв, погубили своето царство и държава и станали най-долни турски роби — и до тоя ден. Ако гърците и българите бяха имали любов и съгласие, турците не биха могли да ги надвият по никакъв начин, но самите гърци ги викали на помощ и сами се предавали в техните ръце. Турците ги оградили отвсякъде и ги покорили под своята власт и иго.

СЪБРАНО НАКРАТКО КОЛКО ЗНАМЕНИТИ БИЛИ БЪЛГАРСКИТЕ КРАЛЕ И ЦАРЕ

Както се каза, в началото най-силен и знаменит бил крал Братоя. Той завзел Нишката, Скопската и Охридската епархия от гърците и латините, изгонили ги от тая земя и от епархиите и населил тук българи. Поставил в град Охрид кралския престол и българската крепост, покорил гръцките кесари Константин Погонат и Юстиниан Втори и взимал много години данък от тях във времето на шестия вселенски събор.

Светият крал Тривелия се възцарил след крал Батоя. И той също бил благополучен, великодушен и мъдър, след това и свет и велик божи угодник. Тоя крал нападнал маджарите, покорил ги под своята власт и им наложил голям данък и тегоба заради ония българи, които били изгонили и угнетявали в началото, както казахме. Затова тоя свет крал, велик предводител и български светилник, наказал много аварите или маджарите. Бог го дарувал на българския народ за велика полза, както Мойсея на еврейския род и Константина на латините и гърците, така и него на българите. Той им създал и ги научил на царски и граждански съд и им уредил военния ред. В началото те съвсем не знаели това. В началото те съвсем не знаели това. Така после приел светото кръщение и просветил целия български народ със светото кръщение. И поради голямата ревност и усърдие, които имал към Христа Бога, оставил престола и всяка мирска слава, възприел монашески чин и смирение и завършил богоугодно своя живот. Показал на целия български народ със свето и богоугодно дело всеки образ и чин, и им показал царския и християнски чин, по-късно и монашеския чин.

Но българите, отначало прости и неизкусни в писането, оставили без памет, служба и празник такъв велик български светилник, светия и блажения крал Тривелия. Не са сторили добре.

След това ще споменем трима свети и добродетелни царе: блажения Михаил, цар след Тривелия. Когато по едно време дунавските българи пак отстъпили от православието в езичеството, Бог изпратил на българския народ тоя блажен цар Михаил, просветил го със светото кръщение, показал чудеса със светия кръст в неговата ръка и скоро чул неговата молитва, както се каза в началото. И тоя втори просветител на българския народ свършил своя свет и богоугоден живот в голям мир и благочестие, наречен Йоан-Михаил, праотец на всички български царе. Ония, които царували след него, поддържали неговото благочестие, били от неговото племе и род и се подписвали с неговата титла. В зографските грамоти го наричат: Йоан-Михаил, наш велик праотец между българските царе, не можем да пристъпим неговата заповед; което е изпърво заповядал, и ние го потвърждаваме. Така българските царе имали на велика почит тоя блажен цар Йоан-Михаил.

Тъй ще поменем блажения Давид, български цар. И той доброволно оставил престола и мирската слава, възприел смирения монашески чин и завършил свето и богоугодно своя живот. И мощите му били в град Охрид цели и нетленни.

Така и свети цар Владислав, или наречен Владимир, братанец на светия цар Давид, преживял в голяма добродетел и умрял мъченически за православна вяра и телесна чистота, както казахме по-преди. Гърците писали много несъгласно и в историята, и в неговото житие — или поради незнание, или скриват неговия род, че е бил български цар и от рода на българските царе.

Така и Асен, първият български цар, бил знаменит, славен и благополучен в битките, както се казва. Победил и разбил толкова хиляди арапи, покорил толкова земя от гръцкото царство и получил венец (корона) и царска титла. Преживял щастливо и спокойно много години на българския престол в град Охрид и починал в мир.

И вторият български цар Добрица бил славен и непобедим в битките, произхождал от дунавските страни, затова пренесъл царския престол от Охрид в Преслав, оградил Преслав със стени и поставил тук българския престол и крепост. Затова охридските българи го възненавидели, понеже пренесъл престола от Охрид в своята дунавска страна, въстанали срещу него и го убили поради завист и несъгласие.

С какво бил знаменит цар Кардам? Понеже преди него четирима царе били неблагополучни и през тяхното време гърците за малко не покорили под своя власт българското царство, но тоя Кардам бил храбър и благополучен, имал много войни с гърците, разбил много техни войски и поробил много генерали. Гърците не могли по никакъв начин да го победят във война. Така за много години освободил българската земя от римското насилие и починал.

С какво бил знаменит цар Крун? Понеже и той бил много славен и благополучен във войните, отнел от гърците град София, Самоков, Филибе, Щип, Струмица, Едрене и заселил по тая земя българско население. Пленил много гърци и ги избил заради християнската им вяра. Бил езичник, но по божия воля вършел много пакости на гърците, убил цар Никифора, както се каза. Той най-напред съградил Търнова, три крепости между река Янтра, и тук поставил царския престол.

Защо бил знаменит Симеон Лабас? Понеже имал жестока и непрестанна война с гръцките царе и всякога ги побеждавал. Четири пъти ходил с войска в Цариград

и пленил и изгорил много местности. През неговото царуване 35 години българите и гърците нямали никакъв мир. От това време между гърците и българите останала голяма вражда и порицание — и до днес. Така Симеон освобождавал със сила българската земя и починал, като се намирал на път.

Самоил, отначало благоговеен и благополучен цар, много години силно побеждавал латините и гърците, взел и завладял от тях много земя и преселил народите по различни страни, и бил славен и прочут по вселената. После поради убийство, задето избил царското семейство, Бог го наказал, гърците го победили и сразили и ослепили неговата войска, както се рече по-преди за цар Самоил.

С какво бил най-много знаменит цар Асен Стари? Понеже сам Бог го избрал, помазал и затвърдил на българския престол. Царството било съвършено пропаднало и опустошено от гръцката власт, на пак Бог издигнал тоя цар Асен, в неговата ръка обновил българския скиптър и царството и покорил под него гръцките царе и кесари. И много години давали данък на тоя цар и на неговия син, както се казва по-преди за тоя благочестив цар на Асен стари.

Защо бил знаменит Йоан-Калиман? Понеже бил изкусен и благополучен на война, разбил много крале, ослепил Теодор Ласкар и покорил под своя власт много земя и градове. От всички български царе той владеел най-много земя. Преселил гърци в България, а българи — в гръцката земя, в гр. Драма. Тоя град се намира в Македония, истинският престолен град на Филип. В тоя град Драма и Серес, и Мелник, и Солун — от всички тия епархии изгонил гръцкото население и заселил българския народ. И досега в тия епархии живеят и се намират българи. Разорил десет гръцки града от основи и покорил гърците, латините, сърбите, маджарите, арбанасите, двете Влахии. Завладял всички тия земи и

народи и взимал данък от тях, както е написано в пролога и изографските грамоти. Не е имало друг български цар, подобен на тоя цар Йоан-Калиман по благополучие и царска слава.

С какво бил знаменит Константин Шишман? Понеже и той бил от рода на цар Асен и толкова бил хубав на лице и ръст, че от много страни дохождали хора да го видят, и поради големия му ръст го нарекли Шишман. Тоя цар имал много войни с гръцките царе, но никак не могли да го победят. Обаче той пленил много гръцка земя, двама гръцки царе му дали своите дъщери за жени, първо Теодора, след това Мария, както се каза по-преди, за да имат мир и любов с него.

Защо бил знаменит цар Александър? Понеже, когато сърбите убили неговия брат Михаил, нападнали българската земя и стигнали до Мрака и Радомир, завоювали България; така и гърците нападнали от Черно море българските градове и ги завоювали — тоя цар Александър имал малко войска, но с божия помощ надвил и победил всички. Излязъл с нова войска против сърбите, надвил ги и ги изгонил от България. После се обърнал срещу гръцкия цар с девет хиляди войска, гърците били 80 хиляди, но Александър ги победил с малко войска, освободил българската земя от много беди и владял мирно и разумно много години българското царство, както се казва по-преди за Александър.

Това са били знаменитите тринадесет български царе. Тук споменахме свети цар Давид и Йоан-Владимир. Заради техния свет и праведен живот ги споменахме тук. А другите — светият крал Тривелия и светият цар Йоан-Михаил — били свети в живота си и храбри и силни в царското си благополучие. Така и други девет царе били непобедими на война и в тежки и усилни времена по божия воля освобождавали своя

български народ от голямо угнетение и пленение на други народи и царства.

Какво да кажем за останалите български царе? Някои от тях били неблагополучни и гърците ги побеждавали няколко пъти; някои пък доброволно се предавали на гърците, а други не били от царско племе и род, българите се вдигали срещу тях и ги прогонвали от престола. Убивали други поради някое несъгласие. Едни пък от българските царе обичали мира и имали голяма любов с гърците и други крале, живеели мирно и тихо, нямали никаква война, нито войска, както от началото тук за всички подред се писа. За някои царе се написа много накратко, като че са царували една година или по за малко време. Някои са царували много години, но накратко се намери тяхното деяние, затова така накратко се написа. Можеше от гръцката история да се намери за много български царе по колко са царували, но не се намира за всички царе, затова не написахме техните години — кои по колко са царували.

ЗА СЛАВЯНСКИТЕ УЧИТЕЛИ

Потребно е накратко да споменем за свети Кирил и Методий, в кое време съставили буквите и книгите на славянски език.

Кирил и Методий живели във времето на цар Михаил Иконоборец. Родили се в град Солун от баща по име Лъв, високопоставен, богат и добродетелен човек. Свети Методий станал славянски или български войвода и научил славянски език. След десет години оставил военната служба и приел монашески чин. Свети Кирил бил по-млад Методиев брат, после учил философия в Цариград заедно с малкия цар Михаил, Теофилов син, и бил отличен и славен философ в Цариград. По съвета на своя брат Методий оставил света, приел и той монашески чин и водил свет живот.

Във времето, когато в България царувал Муртагон, Методий дошъл в Търново, понеже тогава цар Муртагон поискал иконописец да му изпише дворците. Методий познавал това дело. Повече дошъл за това, за да може да научи и привлече българите към християнската вяра. Когато цар Муртагон му заповядал да нарисува в онзи дворец животни, птици и картини на лов, свети Методий изобразил пришествието Христово много умело и страшно. Когато видял тая картина, царят се изплашил и изпаднал в чувство на умиление. Тогава Методий улучил удобно време, говорил на царя, поучавал го да приеме християнската вяра и обърнал Муртагона към нея. Изпратил до царица Теодора и дошъл от Цариград епископ, изпратен от царицата, и кръстил цар Муртагона, нарекли му име Михаил. И многоброен български народ се покръстил в това време, понеже Методий им говорел и ги учел на български

език. След това, убедени от царицата и от други българи, Методий и Кирил възприели епископски сан да идат и учат българите и останалите славяни на християнска вяра и ги нарекли български апостоли.

Свети Кирил постил 40 дни, съставил 38 букви и съчинил писмо на славянски език. Най-напред написали евангелието на Йоана „В началото бе словото“ и го показали на царя и на другите, и на патриарх Йгнатий. И те много похвалили това и им казали да учат българите и славяните на техния език и да превеждат от гръцките книги на славянски. И те отишли в Охрид при архиепископ Климент. Той бил родом българи, но четял на гръцки. И там се събрали петима философи от българския род, знаели елинските премъдрости и писанието. Климент, Сава, Наум, Еразъм, Ангелария — това се всичките свети пет учители, изкусни и премъдри. Така събирали избрани и прави думи от българите, от сърбите, от русите, от московите, от словените, от леховете. Много време събирали думи от тия народи, докато съставили псалтира, евангелието и други книги. Предали го първо на българите и книгите били наречени български, както и досега гърците знаят това. Целият народ и четиримата патриарси, Ерусалим, Синая, Света гора — всички говорят българска или воргарска книга, а не сербска или словенска.

Но свети Кирил и Методий по-късно били поставени за епископи на славяните в Морава, не сръбската Морава, която тече през Шумадия, но друга Морава, при Окиан-море, което се нарича Балтинско море, при Брандибур. Оттам най-напред са излезли българите, а ония, които са останали там, се наричат славени. Там няколко време Кирил и Методий епископствували и учели тия славени на християнска вяра. И така по-късно поради тоя народ нарекли писмото и книгите словенски. И така, който народ и да чете тия книги, те изобщо се наричат словенски. Но гърците, понеже знаели

отначало, казват и досега български книги, а не иначе. Така от целия славянски род най-напред българите получили славянски букви, книги и свето кръщение.

При все че москалите, русите, сърбите и други се хвалят, че те по-напред са приели славянските букви и кръщението, но не е така. Не могат да представят за това никакво свидетелство. Ако и москалите, и русите да пишат за това, но гръцките и латинските летописи показват в кое време българският крал свети Тривелия приел кръщението със своя български народ — в 703 година, малко нещо след шестия вселенски събор. Българите държали благочестието 50 години. Като нямали книги на своя език, чели и писали на латински и гръцки. Не били здраво затвърдени във вярата, затова българските царе пак се върнали към езичеството, но не целият народ. В град Охрид им бил назначен на петия събор самостоятелен архиепископ, защото цар Юстиниан бил родом от Охрид. Първо наричали Охрид Дардания. На петия вселенски събор цар Юстиниан помолил светите отци и поставил самостоятелен архиепископ — никой патриарх да не му заповяда. И оградил Охрид с крепост, но в това време българите превзели от гърците град Охрид и поставили там царската столица. В Охрид светият крал Тривелия приел светото кръщение.

И докле имали царския престол в Охрид при архиепископа, живеели в благочестие, а когато пренесли царския престол в Загорие, в Търново, българските царе отстъпили от благочестието и били езичници 92 години. После в 845 г. Муртагон, или Михаил, а не Болгарис, както пише Барон, приел светото кръщение с целия български народ. От ония времена и досега българският народ неотстъпно живее в благочестива вяра.

Руската княгиня Олга приела кръщението в 958 година, но с малко хора от руския род. Имала гръцки

свещеници, а не славянски. Русите не умеели тогава още никак да четат по славянски. След княгиня Олга руският и киевски княз Владимир приел светото кръщение в 1008 г. всенародно, кръстил се целият руски московски народ. Явно е тук, че българите всенародно приели кръщение 153 години преди русиянския и московския народ; така тогава приели и славянските букви и книги. А сърбите били под римския папа и държали римската вяра. За сърбите няма никак писано нито в латинските, нито в гръцките летописи в кое време римляните ги покръстили, но в 1130 г. сръбският жупан Неманя приел светото кръщение, но не целият сръбски народ, а малко народ.

По-късно свети Сава архиепископ, Нееманиев син, в 1190 г. обърнал целия сръбски народ към православната вяра. Така и сърбите 345 години след българите приели православната вяра.

Така българите по-рано от всички славянски народи приели православието, по-рано имали свой патриарх и цар и започнали да четат на своя език. Но България се намира сред турците, близо до Цариград, затова българите са така угнетени и поробени от турците, както се вижда. Затова не могат да възприемат никакво книжовно умение или мъдрост. Русите и московите имат царство и черковна свобода много години, създали училища и така постепенно възприели от гърци, латини и други народи писмена мъдрост, понеже им е възможно, и печатат славянски книги. Затова на своя език превеждат и пишат много речи, както им е угодно. Така и сърбите, които са поданици на турчина, са много по-прости и по-бедни от българите, а които са в немската държава, те са малко по-изкусни да четат и пишат, защото имат черковна свобода. Отскоро са почнали да се учат в училища, имат архиереи от своя народ и се грижат за своя народ да се учи. Някои от русите и немските сърби се подиграват и

ругаят българите, че са прости и некнижни в писането. Но тия руси и сърби да благодарят на Бога, задето ги е запазил от агарянското робство и от гръцката архиерейска власт, от която българите страдат. Да бяха малко опитали от това, те биха благодарили много на българите, защото в толкова страдание и насилие държат неизменно своята вяра. Внимавай тук добре, читателю, за да запомниш в кое време българските царе поставили свой патриарх в Търново и колко светци има от българския народ. Българският цар Симеон, наричан Лабас, наследил престола след Михаил, както по-рано написах. При Михаил римският папа управлява България три годни, защото и папските епископи Павел и Формос покръстили много български народ. Но в това време римският папа отстъпил от благочестието, затова гърците изгонили от България папските епископи. Между гърците и римляните имало голяма разпра и прение поради българите, кой да ги има под своя власт. И затова гърците и римляните съвсем се проклели и разделили и българите останали няколко време под Цариградската патриаршия. Но гърците искали от търновските царе много злато и дарове за назначаване на търновски архиепископ. Но Симеон Лабас водил голяма борба и жестока война с гърците дълго време за това светопекунство, което взимали за поставяне на архиерей. И поради друг гняв, който имал към гърците, той отстъпил от Цариградската патриаршия и искал да се присъедини към римляните. Ето защо всички четирима гръцки патриарси, едно, за да създадат с българите мир и съгласие, и друго, да не ги изоставят в римската ерес благословили и поставили в Търново самостоен патриарх на българите.

Докато българите царували, поставяли патриарх и епископ от своя български род и търновският патриарх поставял архиепископ в Охрид. След патриарха пръв бил охридският, по него преславският, после

софийският. В Охрид, Преслав и София българските царе имали царски дворци и седели велики барони, поддържали българската войска и събирали данък от народа. Тук имали архиепископи, първи след патриарха. Така и във Видин имало велик барон и четвърти архиепископ след софийския архиепископ. Така българските царе имали четирима барони, или белгербегове, след царя, които са управлявали българската войска; също така и четирима архиепископи и митрополити, които били след търновския патриарх и които имали под своя власт много епископи из България над българския народ. Такава уредба и управление имали. А когато няколко пъти имали под своя власт и гръцка земя, българските царе в ония страни и места поставяли българска войска и барони; гръцките владици и свещеници никак не закачали, нито търновският патриарх заповядвал на гръцките епископи и свещеници, но заповядвал само в България над своите епископи и свещеници. В чуждите епархии духовните не са владели, само войската била царска. Така и гърците, когато понякога превземали от българите някои места, поставяли царска войска, а не епископи и свещеници.

После, когато турците завзели и поробили България, тогава цариградските патриарси с турска помощ и насилие отново завладели търновската патриаршия под своя власт и за пакост и поради злобата, която имали към българите, още в началото не назначават на българите епископ от български род, но все от гръцки род. И не се грижат никак за българските училища и учение, но обръщат всичко на гръцки език. Затова българите са останали прости и неучени на изкусно писание, а много от тях са се обърнали към гръцката култура и учение и слабо се грижат за своето учение и език. Тая вина на българите произхожда от гръцката духовна власт. И голямо насилие търпят

несправедливо в тия времена от гръцките владици, но българите ги приемат благоговейно и ги почитат като архиереи, плащат им двойно дължимото. Затова ще приемат от Бога своята награда за простотата и незлобието си. Така и ония архиереи, които с турска сила, а не с архиерейски закон причиняват на българите голяма обида и насилие, и те по своите дела и безсъвестност ще приемат своята награда от Бога, както и казано: въздай всекиму според неговите дела.

ТУК СЪБРАХМЕ НАКРАТКО ИМЕНАТА НА БЪЛГАРСКИТЕ СВЕТЦИ, КОЛКОТО СА ПРОСИЯЛИ ОТ БЪЛГАРСКИЯ НАРОД В ПОСЛЕДНО ВРЕМЕ

1. Първият е свети крал Тривелия, наречен монах Теоктист, живял в 703 г., малко след шестия вселенски събор, приел светото кръщение и през неговото царуване се кръстил целият български народ. Първото българско кръщене било при тоя свети крал Тривелия. Понеже той имал ревност и усърдие към Христа Бога; след малко време оставил кралската власт и мирската слава, съградил си голям манастир близо до Охрид и в тоя манастир приел монашески чин. Живял строг живот, завършил свято и богоугодно своя живот и се представил на Бога в тоя манастир.

2. Вторият е търновският цар, блаженият и достопаметен Михаил или Йоан. Така се наричал — Михаил-Йоан. От него се повели племето и родът на българските царе до последния Шишман Йоан. Всички, които били от неговия род, се подписвали според неговото име и титла: първо писал своето име, както му е било името, след това Йоан, т.е. Йоанович. Така българските царе държали титлата и почитта на своя прародител Михаил-Йоан, от когото имали своя царски род и православната си вяра; у тях от него се почнало. После в Търново, както рекохме, тоя цар бил втори просветител на българите след цар Тривелия. В 845 г. се кръстил и чрез него Бог показал чудеса на българите. С кръст в ръката си, с молитвата си към Бога той избавил България от голямия божи гняв, както се пише за него у Бароний във втората част, на лист 950.

Преживял щастливо и мирно на българския престол 45 години и преминал във вечния живот.

3. Третият е светец и цар Давид; оставил царството доброволно на своя брат Самоил, отишъл в манастир и приел монашески чин. И преживял свето и богоугодно за кратко време, представи се на Бога и неговите мощи били извадени нетленни и пренесени в Охрид.

4. Четвъртият е свети цар Йоан-Владимир, Ааронов син; царувал в Охрид три години, водил свет и богоугоден живот и бил убит от жена си и шурея си заради чистия си и въздържан живот и заради православната вяра. И досега неговите мощи почиват нетленни в Елбасанската страна, както се каза по-напред за него. Така от българските царе четирима са свети и богоугодни.

5. Петият е свети Йоан, търновски патриарх; живял във времето на цар Асен стари. Той го венчал на престола, както се каза по-преди. Завършил своя живот в Търново на патриаршеския престол.

6. Шестият е свети Теофилакт, евангелски тълкувател, велик черковен учител и премъдър вития. Писал на три езика книги, полезни за черквата, и много истории на гръцки, латински, български, превел много книги на български език. Велик бил с живота си и славен с учението си, бил от голяма полза и за похвала на гърците, латините и българите. Бог въздигнал на българите такъв велик светител и учител на техния род и просветил със своя живот и учение цяла България. Цар Асен и царица Мария, Асеновата съпруга, го извикали от Охрид с голяма молба и го поставили патриарх в Търново. И прекарал там много години, и красил търновския престол, и изгонил новатианската и арменската ерес от България, също и латинската от Влахия. На тоя престол свършил своя живот.

7. Седмият е свети Евтимия, търновски патриарх, ученик на свети отец Теофилакт, тъй учен, мъдър и свет

с живота си, както и неговият учител. Ученик на светия учител, във всичко бил подражател на Теофилактовия живот, трудове и учение; след него бил наследник и на неговия престол. Написал много книги, преработил на български език житията на светците и написал похвала на много светци. Посочвал на светогорските калугери черковния ред и много правила. Питали го за всичко и им отговарял с премъдрост. И досега в ръкописните книги се намира неговото писание (послание). После живял при Йоан, Асеновия син, и по негова молба и настояване цар Йоан съградил много манастири в България по различни места и пустини. Той поставил в тия манастири много монаси, предавал им монашеския ред и устав и умножил много божието славословие за много места по цяла България. Бил от голяма полза за своя български род, както и неговия учител, и починал в дълбока старост на своя престол в Търново.

8. Осмият светец е Йоаким. Той също бил търновски патриарх и имал свет и чист живот. Бил убит неправедно от цар Светослав заради персийската войска, която разбила българите. Светослав наложил на свети Йоаким това наказание, за което той не бил никак виновен. Царят го хвърлил от висока скала и той загинал мъченически.

Тия четирима свети българи патриарси имали своите мощи цели и нетленни, както е писано в книгата „Кормчия“ на петия лист.

9. Деветият светец е Климент, охридски архиепископ, велик чудотворец. И досега неговите мощи почиват непокътнати в Охрид.

10. Десетият светец е Наум. В неговия манастир, близо до Охрид, и досега светите му мощи дават изцеление и много народ отива там на поклонение.

11. Свети Еразъм.

12. Свети Ангелария.

13. Свети Сава.

Тия пет светци — Климент, Сава, Ангелария, Наум и Еразъм — живели във времето на свети Кирил и Методий. Родом българи, изучени били по елински и водели свет, славен и прочут навсякъде живот. Били в Охридската страна, живели по различни места. При тях в Охрид отишли Кирил и Методий, събрали ги. Кирил и Методий били създали славянските букви, но не могли да съчинят толкова хубави думи на славянски език и да съставят първо псалтира. Но тия пет светци им помагали много. И разпратили навсякъде, гдето се говори славянски и събрали думи според гръцката граматика, написали, колкото думи има там, и според тия думи събрали от целия славянски език и съставили най-напред псалтира и евангелието в Охрид и Солун. Това е известно на гърците и се намира така написано в старите ръкописни гръцки отечници. И всички гръцки иконописци рисуват заедно на иконите седемте учители и ги наричат славянски учители, които извадили и съставили славянските книги. Тук заедно с тях са свети Кирил и свети Методий.

14. Свети Никола, охридски архиепископ, направил през живота си много чудеса. Явила му се пресвета Богородица и му заповядала да постави свети Иларион за епископ в Мегалия, както пише в техните жития; свети Николай починал в Охрид на своя престол.

15. Свети Иларион, меглински епископ, бил велик и свет със своя живот и учение, водил голяма борба с еретиците новатиани и армени, но с божия помощ надвил и посрамил всички и ги изкоренил от своето паство. Тая ерес най-много се била умножила там, в Меглинската епархия. Говорел много на гръцките царе и ги запазил от ересите със своето премъдро учение, както е писал пространно в неговото житие свети Евтимий, търновски патриарх. В това време цар Йоан, Асенов син, пренесъл мощите на тоя свети Иларион от

Меглия в Търново. Свети Евтимия го облажава и величае с много похвали.

16. Свети Никодим, мироточец в Охридската страна, преживял и свършил своя живот. После неговите мощи били пренесени в арнаутския Белиград. И досега дават голямо изцеление и пребивават нетленни.

17. Свети Йоан Рилски прекарал в Рилската пустиня много години богоугоден и свет живот и претърпял много напасти от бесовете. И свършил своя живот в тая пустиня, и неговите мощи и досега цели и нетленни почиват в неговия манастир. От цяла България се стича народ да се поклони на мощите на светия отец Йоан. И получават голямо изцеление и душевна полза българите, които с усърдие дохождат при него и в неговата света обител на поклонение. От цялата българска слава, когато толкова големи манастири и черкви имало по-рано в България, в наше време Бог оставил единствен Рилския манастир цял да съществува чрез молитвите на светия отец Йоан. Той е от голяма полза за всички българи, затова всички българи са длъжни да го пазят и да дават милостиня на светия Рилски манастир, за да не угасне голямата българска полза и похвала, която получават от Рилския манастир чрез молитвите на светия наш отец Йоан, славния български светец.

18. Свети Гавриил лесновски, живял в Лесновската пустиня, в Щипската епархия, много години водел постнически и свет живот и се представил на Бога.

19. Свети Прохор Пшински, прекарал в Пшинската пустиня, в Скопска епархия, богоугоден, свет и чуден живот. Имал пророчески дар и предсказвал за много неща, както обширно е писано в неговото житие. И досега от неговите свети мощи тече целебно миро.

20. Свети Йоаким Сарандаполски, пустиножител, прекарал в тая пустиня много години и свършил своя

свет живот. Но отскоро неговият манастир запустял и мощите му лежат или в земята, или някъде ги пренесли калугерите, затова не е известно где се намират.

21. Свети Йоакиния Девически, живял в Девича гора, на сръбската и българската граница, в Грачанската епархия, в Бело поле. Там преживял и свършил своя живот. Неговите свети мощи и досега изпускат от гроба миро и много хора дохождат при него в Девическия манастир за изцеление и поклонение.

За тия четирима свети преподобни наши отци Гавриил, Прохор, Йоаким и Йоаникия се говори и се намира писано в людските и мирски славословия, че са били ученици на преподобния отец Йоан Рилски. Той ги научил и просветил на свет живот и монашеско правило. Много време прекарал и в Рилската пустиня. След това светият отец Йоан ги изпратил по ония пустини да създават манастири и да събират хора, които дохождат при тях и желаят да бъдат монаси, да ги учат на монашески ред и правило. И така чрез молитвите на отец Йоан просияли като звезди тия четирима свети негови ученици. От тях започнал в България първият монашески ред и много манастири били съградени през тяхно време в България. Всички държали тяхното правило и предание, както те го били приели в началото на светия отец Йоан. Така светият рилски отец бил родоначалник на монасите в България и след него много от учениците му просияли с чудния си живот, ако и да не се намира (писано) за това и сега поради многото време, преминало в забрава без писание.

22. Светият преподобен Теодосия Търновски, ученик на свети Григорий Синаит, просиял в Сливенската гора във времето на цар Йоан, Асеов син, и патриарха Евтимий. Там царят съградил много манастири по подобие на Света гора Атонска и бил началник и наставник над всички тия манастири светият отец Теодосия Търновски. Бил родом от

Търново, благороден и честен, но оставил всяко мирско пристрастие и се отдал на Бога вседушно и всесърдечно, просиял с чуден и свет живот. Така и неговите ученици много просияли със свет живот в тия манастири. Поставяли неговите ученици за търновски патриарси и много епископи из България и красели епископите си със своя чуден живот и учение. От тях бил:

23. Свети Марко, преславски митрополит. Той пренесъл мощите на преподобната наша майка Параскева от Епифат в Търново. Бил велик със светия си живот и учение и починал на своя престол в Преслав.

24. Свети преподобен отец Козма Изографски.

25. Свети преподобен отец Симон Петровски.

26. Свети преподобен отец Филотей Скитски.

Тия трима свети преподобни отци от българския род просияли в Света гора Атонска. Свети Козма преживял много години в една опасна и страшна пещера близо до Зограф, имал голям и прозорлив дар и много пъти предсказвал на братята какво ще се случи, както пише в неговото житие. Свети Симон живял строг и свет живот на един камък в малка пещерка. И много пъти Бог му се явявал като звезда на тоя камък, гдето сега съградил манастир и се нарича Симон Петър, т.е. Симонов камък. Имал дар да изцерява и излекувал много хора от различни болести, избавил дъщерята на маджарския крал от бяг. Тоя крал му съградил манастир. Свети Филотей живял много време след това. Съградил на това място манастир и по негово име е наречен Филотей. Свети Филотей никак не вкусвал хляб, но кестените били негова храна през всичките дни в живота му. После претърпял много напасти от своите монаси, отишъл от Света гора в Едрене и там починал. Неговият брат Дионисия бил митрополит в Едрене. Така е написано в гръцкия светогорски отечник за Филотея и

Дионисия, че и двамата свети мъже са били родом българи.

27. Преподобният свети Пимин приел в Изограф монашество и преживял много години в Изограф. Бил иконописец, водел свет живот, но тайно от хората. Прикривал се мъдро и изкусно пред хората. После напуснал света гора и дошъл в Софийската епархия. През тия години турският цар дал свобода на християните да правят черкви. Тоя свети Пимин се грижел, трудел се и направил много черкви и обновил манастирите в Софийската епархия, оттам бил родом. След това обновил Черепишкия манастир край река Искър, тук и починал. След много години намерили неговите свети мощи в гроба цели и нетленни и били пренесени във Видинската епархия в Суходолския манастир. Тоя Пимин живял в 1610 г.

28. Свети Михаил Воин от село Потука, живял в Сливенската епископия, родом българин, но воювал с гърците, имал голям военен чин, бил храбър в битките и със свет живот, с молитва и меч убил страшния змей. Цар Йоан пренесъл неговите мощи от Потука в Търново, в черквата „40 мъченици“.

29. Свети Димитрия Нови в 1685 г. Живеел просто и бил човек мирянин, но Божият дух диша и пребивава там, гдето иска. Тоя светец имал няколко овци и живял при една река и скала. Насадил си малко лозе, изкопал колиба в скалата и така преживял своя живот самичък на това място. Но имал прост и свет живот и със своя прост живот угодил на Бога. Починал на това място. Там бил и погребан. После Бог открил на някои хора неговите мощи и ги пренесли в село Басарабово, близо до Свищов, Търновската епархия, и тук дават на мнозина изцеление. Така просиял в последно време тоя Димитрия в българската земя с прост живот и за простия български народ, но Бог го прославил след смъртта му с много чудеса.

Български светци мъченици, колкото се изброяват от началото в Света гора Атонска, в манастира Зограф. Когато латините изгонили и разорили Света гора и избили много свети отци, преминали в Изограф. Там бил игумен Тома, мъж свет по живот и ревнител на благочестивата православна вяра. Той говорел на своите монаси: „Ако се боите от смъртта, скрийте се в гората, а които искат да умрат за православната вяра, последвайте ме.“ Така отишъл на кулата, с него отишли 25 души: четирима били мирски лица, още не били станали монаси; а другите избягали по горите и се скрили. Светия отец Тома изобличил много латините заради тяхната ерес. Те запалили кулата отвсякъде. Така в кулата светите отци се молели прилежно на Бога и дошъл от небето страшен глас, чуван от всички и от латините: „Радвайте се и се веселете, защото вашата награда на небесата е голяма!“ Така 25 мъченици предали своите свети души в божиите ръце. Техните начални имена са: 1) светият игумен Тома; 2) Върсунотей; 3) Кирил;4) Михей; 5) Симон; 6) Иларион; 7) Яков; 8) Мартимиан; 9) Йов; 10) Киприан; 11) Сава; 12) Яков; 13 Козма; 14) Сергие; 15) Мина; 16) Йосиф; 17) Йоникия; 18) Павел; 19) Антония; 20) Евтимия; 21) Дометиан; 22) Партения; не написали имената на трима още. Това за изографските свети мъченици, но по това време в Света гора били избити много отци от български род и останало незаписано колко са били. Бог знае имената им и ги е записал в книгите на живота. В това време манастирите били 12, четели на български език. Тогава по килиите и скитовете живеели много български монаси. В Света гора българите били повече от гърците. И досега в манастирите, килиите и скитовете се намират стари български книги и царски грамоти. В тия времена българските царе са придавали към манастирите много села и метоси и отвсякъде дохождало на българските манастири и монаси

потребното за живота. Тогава Света гора Атонска най-вече се обновила и прославила. Сега там е останал за българите само един манастир Изограф, в който пострадали тия свети 25 мъченици. С тяхната света кръв и с техните молитви той се пази за техните еднозначни българи.

В град София се намират трима свети мъченици: 1) свети Георгия; 2) свети Николае; 3) свети Терапонтия. Тоя светец бил свещеник в Трън, където сега отива много народ за изцеление. Гдето турците го посекли, израсъл дъб и с неговите молитви се дава при тоя дъб много изцеление. Така и светите Георгия и Николае пострадали от безбожните турци през Селимовото царуване; и техните свети мощи дават изцеление в тоя град София.

В 1750 г. в Битол, гдето седи турският и македонски паша, турците мъчили и посекли за християнската вяра един юноша, хубав на лице и ръст. Много го принуждавали и мъчили да се откаже от Христа, но той премъдро и смело изобличавал тяхната безбожна вяра. Битолският владика записал много негови отговори, описал на гръцки език страданията му. И показал Бог велико знамение над неговите мощи. Името му било Ангел от село Флорина. Тоя свети мъченик Ангел просиял в наше време в българската земя.

Можах да намеря толкова имена на свети мъченици, които са били от български род: имената на 29 мъченици се намериха в България. На първо време турците избили многоброен български народ по градовете заради християнската вяра, но хората поради простота и безгрижие не описали страданието им и така страданието и имената им преминали от род на род в забрава. Също така, както по-преди се каза много пъти в тази историйца, българите от простота и безгрижие не се стараели в началото да събират и преписват житията

на българските светци и черковните и архиерейски правила и деяния, но по малко места се намирали, а после погинали отдавна. И не може да се намери пространно деяние на всички български светци и царе. За някои от тях се намира обширно и известно, за някои — едва накратко из различни печатни и ръкописни истории, по малко и рядко.

Аз претърсих всички светогорски манастири, гдето има стари български книги и царски грамоти, също така и из много места из България, гдето се намират много стари български книги. Не се намери повече писано за българските царе. За някои светци има пространно житие, но тук написах накратко, колкото да ги събера всички заедно в тая кратка историйца, за да знаят всички българи колко светци имат от българския род. Тук се написаха 58, толкова се намериха.

ПОСЛЕСЛОВИЕ

Аз, Паисия, йеромонах и проигумен хилендарски, събрах и написах, от руските прости речи преведох на българските и славянски прости речи. Разяждаше ме постепенно ревност и жалост за моя български род, че няма наедно събрана история за преславните деяния от първите времена на нашия род, светци и царе. Така и много пъти сърбите и гърците ни укоряваха, че нямаме своя история. Аз видях по много книги и истории написани много сведения за българите. Затова положих много труд за две години да събирам по малко от много истории; в Немска земя повече с това намерение ходих. Там намерих Маврубировата история за сърбите и българите, накратко за царете, а за светците никак не писал. Бил латинин, не почитал българските и сръбските светци, които просияли после, когато латините се отделили от гърците. Но и за сръбските светци пише лошо и скрива, а за българските никак не се споменава. Така аз презрях своето главоболие, от което много време страдах, така и от стомах много време боледувах — това презрях поради голямото желание, което имах. И от много време погребаните и забравени неща едва събрах заедно — написах речи и думи. Не съм учил никак нито граматика, нито светски науки, но за простите българи просто и написах. Не се стараех според граматиката да нареждам речите и да намествам думите, но да събера заедно тая историйца.

И я съставих в манастира Хилендар, при игумена Лаврентия, мой роден брат от една майка и по-стар от мене; той тогава имаше 60 години, а аз — 40. В това време Хилендар даваше данък на турците три хиляди

гроша и беше задлъжнял 27 хиляди гроша. И имаше голям смут и несъгласие между братята. Затова не можах да изтърпя това в Хилендар, излязох и дойдох в Изограф и там намерих още много сведения и писания за българите. Прибавих и завърших казаните неща в тая историйца в полза на нашия български род, за слава и похвала на нашия Господ Иисус Христос. Нему подобава всяка слава, чест и поклонение с безначалния му Отец и пресветия, преблагия и животворящ негов Дух, сега и винаги и във вечни векове. Амин.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

http://chitanka.info

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.